

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ

Постдипломски студии од областа на мир и развој

**ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ И
ХУМАНИТАРНИТЕ КРИЗИ: ОД ПРЕВЕНЦИЈА ДО
ИНТЕРВЕНЦИЈА**

(магистерски труд)

Кандидат:

Моника Патровска

Индекс 4425/12

Ментор:

Проф. д-р. Марина Митревска

Скопје, 2015

**„Најубавото нешто на светот е да ги видите вашите родители
среќни знаејќи дека токму вие сте причината за нивната
среќа“. Вашата голема и позитивна енергија ми даде огромна поддршка,
да сега, гордо, во моите раце го имам мојот магистерски труд, кој целосно
ви го посветувам на вас.**

Со голема почит и благодарност до моите родители, Зоран и Анита.

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	8
ПРВ ДЕЛ.....	11
1. ТЕОРИСКИ ПРИСТАП КОН ПРОБЛЕМОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ.....	11
1.1 Дефинирање на поимот хуманитарна криза.....	11
1.2 Видови на хуманитарни кризи.....	15
1.3 Одговор на државата при појавата на хуманитарна криза.....	17
1.4 Управувањето со хуманитарни кризи.....	18
1.5 Меѓународни организации кои нудат помош при појавата на хуманитарни кризи.....	22
2. РЕЛЕВАНТНИ ИСТРАЖУВАЊА.....	25
2.1 Обединетите нации.....	25
2.1.1 Краток историјат на Обединетите нации.....	25
2.1.2 Основни цели и начела на ОН.....	27
2.1.3 Структура и институции преку кои функционираат ОН...29	
2.1.4 Процедури на Обединетите нации за воспоставување на мировни операции.....	34
2.2 Од менаџирање со кризи до превенција на конфликти.....	37
2.2.1 Од менаџирање со кризи до превенција на конфликти: промена во парадигмата.....	37
2.2.2 Појавувањето на превенцијата на конфликти.....	40
2.2.3 Концепциска еволуција на превенцијата на конфликти..	42

2.2.3.1. Основата на Повелбата на ООН за превентивна акција.....	43
2.2.3.2. Премин од реакција кон превенција.....	45
2.2.3.3. Самитот на Советот за безбедност и Агендата за мир.....	46
2.2.4. Критиките за превенција на конфликти.....	49
3. ИСТОРИСКА ПОЗАДИНА НА КОНФЛИКТОТ ВО ХАИТИ И СОМАЛИЈА.....	51
3.1. Случај Хаити.....	51
3.2. Случај Сомалија.....	53
ВТОР ДЕЛ.....	57
1. МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ.....	57
1.1. Предмет на истражување.....	57
1.2. Цел и карактер на истражувањето.....	58
1.3. Задачи на истражувањето.....	59
1.4. Истражувачки прашања.....	60
1.4.1. Централно прашање.....	60
1.4.2. Придружни потпрашања.....	61
1.5. Методи, техники и инструменти на истражување.....	61
ТРЕТ ДЕЛ.....	63
1. ПРЕВЕНЦИЈА НА ОН ВО ПОНАТАМОШНАТА ЕСКАЛАЦИЈА НА КОНФЛИКТОТ ВО ХАИТИ.....	63
1.1. Рана превенција на Обединетите нации во понатамошната ескалација на конфликтот.....	64

1.2. Мисија УНМИХ (UNMIN).....	65
1.2.1. Воспоставување на мисијата УНМИХ.....	65
1.2.2. Почеток на мисијата УНМИХ.....	67
1.2.3. Понатамошен тек на мисијата УНМИХ.....	67
1.2.4. Резултати од мисијата УНМИХ.....	69
1.2.5. Препорака за нова мисија.....	70
1.3. Мисија УНСМИХ (UNSMIN).....	70
1.3.1. Почеток на мисијата УНСМИХ.....	70
1.3.2. Активности на мисијата УНСМИХ.....	71
1.3.3. Продолжување на мандатот на мисијата УНСМИХ.....	72
1.4. Мисија УНТМИХ (UNTMIN).....	72
1.4.1. Воспоставување на мисијата УНТМИХ.....	73
1.4.2. Концептот на мисијата УНТМИХ.....	74
1.5. Мисија МИПОНУХ (MIPONUH).....	74
1.5.1. Почеток на мисијата МИПОНУХ.....	74
1.5.2. Концептот на мисијата МИПОНУХ.....	75
1.6. Мисија МИНУСТАХ (MINUSTAH).....	75
1.6.1. Воспоставување и активности на мисијата МИНУСТАХ...76	
1.6.2. Земјотресот на Хаити.....	77
1.6.3. Претседателски избори (2010 – 2011).....	78
1.7. Заклучоци од градењето мир на Хаити.....	79
 2. ИНТЕРВЕНЦИЈА НА ОН ВО РАЗРЕШУВАЊЕТО НА КОНФЛИКТОТ ВО СОМАЛИЈА.....	 83
2.1. Рана интервенција на Обединетите нации во понатамошната ескалација на конфликтот.....	85
2.2. Распоредување на мисијата УНОСОМ I (UNOSOM I).....	88

2.2.1. Воспоставување на мисијата УНОСОМ I.....	88
2.2.2. Концептот на мисијата УНОСОМ I.....	88
2.2.3. Проширување на мандатот на мисијата УНОСОМ I.....	89
2.2.4. Дозволена употреба на сила.....	91
2.2.5. Одлука на Советот за безбедност за употреба на сила – резолуција 794 (1992).....	94
2.2.6. Резултати од мисијата УНОСОМ I.....	94
2.3. Почеток на мисијата УНИТАФ (UNITAF) – мисија за враќање на надежта.....	95
2.3.1. Мировниот договор од Адис Абеба.....	96
2.3.2. Резултати од мисијата УНИТАФ.....	97
2.4. Транзиција од мисијата УНИТАФ кон мисијата УНОСОМ II....	98
2.5. Мисија УНОСОМ II (UNOSOM II).....	100
2.5.1. Воспоставување на мисијата УНОСОМ II.....	100
2.5.2. Концептот на мисијата УНОСОМ II.....	100
2.5.3. Продолжување на мандатот на мисијата УНОСОМ II.....	102
2.5.4. Повлекување на мисијата УНОСОМ II од Сомалија.....	103
2.5.5. Резултати од мисијата УНОСОМ II.....	104
2.6. Преиспитување на интервенцијата: можеше ли да биде подобро извршена?.....	105

ЗАКЛУЧОК.....	107
----------------------	------------

АКРОНИМИ.....	110
----------------------	------------

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	112
----------------------------------	------------

Слики:

Слика 1 – Почеток на хуманитарна криза.....12

Слика 2 – Видови на хуманитарни кризи.....15

Слика 3 – Карактеристики на комплексните хуманитарни случаи.....16

ВОВЕД

„Постои речиси универзален договор според кој превенцијата е поприфатлива од лекувањето. Притоа, стратегиите за превенција мора да се насочат кон корените на причините за конфликтите, а не само кон симптомите на насилството.“ – Кофи Анан¹

Влијанието на хуманитарните кризи е од големо значење за меѓународното општество. Тие можат да го сменат текот на настаните и одлуките во меѓународната политика. Креаторите на меѓународната политика, во кои спаѓаат и меѓународните организации (ООН), имаат разработен целосен систем за интервенција при појавата на хуманитарните кризи. Но, нивна најголема цел е како да се превенираат истите.

Основачите на Обединетите нации смислата и основната цел на Организацијата ја гледале во создавањето на еден универзален систем на мир и безбедност во рамките на заедницата на суверени држави. Самата безбедност претставува темелна содржина на Повелбата – *ratio legis* – на овој правен акт. Повелбата укажува на повеќедимензионалниот карактер на феноменот на безбедноста, така што, иако воено – политичкиот вид на безбедност е несомнен, таа содржи и силна економска и социјална димензија.

На крајот на Студената војна, меѓународната заедница за прв пат се соочи со феноменот наречен граѓанска војна. Со појавата на овој феномен, меѓународната заедница се обидела да пронајде средства и да создаде механизми со кои ќе им помогне на уништените држави. Таму каде што хуманитарната интервенција претходно била реткост и се сметала за илегална, Обединетите нации почнале да спонзорираат и организираат бројни распространети мировни операции по крајот на Студената војна.

Проблемот кој се јавува при појавата на хуманитарни кризи е од комплексна природа при што опфаќа низа појави кои се случуваат во

¹ Kofi Atta Annan, *Millenium Report of the UN Secretary General: We, the Peoples, Role of the UN in XXI Century*, United Nations Department of Public Information, New York, 2000, стр. 46

меѓународното општество. Врз база на теориските знаења за хуманитарните кризи, применети врз поединечни, актуелни примери, во овој труд ќе се обидеме да добиеме претстава за тоа како се управуваат и раководат истите, но, и ќе се обидеме да дознаеме дали е можно нивно предвременно лоцирање со што би се спречила појава на кризни жаришта. Клучните елементи низ кои ќе ја видиме тековната состојба се искуствата на ООН со слични вакви појави.

Во оваа теза ќе се утврди фактичката состојба за тоа колку е застапена улогата на меѓународниот фактор, поточно ООН, во разрешување на хуманитарните кризи. Истото би придонело за извесни реформи во однос на мерките кои ги преземаат, сè со цел подобрување на квалитетот на нивното делување и постигнување ефикасност во работењето на органите кои се задолжени за навремено и успешно делување.

Исто така, во трудот е прикажано искуството на превенирање и интервенирање во кризите во Хаити и Сомалија од страна на ОН, како и нивните позитивни и негативни искуства и практики кои се постигнати при нивната интервенција. Случаите значително се разликуваат. На Хаити, беше постигнат договор за повторно враќање на легитимно избрана влада, но не постоеше ништо слично на мировен договор, бидејќи ситуацијата никогаш не беше во состојба на војна. Во Сомалија, пак, слабиот мировен договор предизвика огромна хуманитарна интервенција и претставуваше почетна точка за понатамошните напори да се консолидира мирот, со повторни напори за создавање на национална влада.

Предмет на овој магистерски труд се токму хуманитарните кризи, но од аспект на превенирање и интервенирање од страна на Обединетите нации. Со цел да ги прикажеме и анализираме начините и механизмите кои ги презема оваа меѓународна институција во врска со рана превениција и интервенција на хуманитарните кризи, содржината на овој магистерски труд е претставена преку три дела.

Во **првиот дел**, преку теорискиот пристап кон проблемот на истражување и релевантните истражувања ќе се обидеме да навлеземе во централниот проблем кој го истражува оваа теза, а тоа се хуманитарните кризи. Овој дел, исто така, ја содржи и историската позадина на конфликтот

во Хаити и Сомалија, каде што се наведени главните причинители на појавата на конфликтот кои придонеле за потребата од превенција и интервенција на ОН во овие два случаи.

Вториот дел, пак, ги содржи методите преку кои што е спроведено истражувањето. Притоа, разработени се: предметот на истражување, целта и карактерот на истражување, задачите на истражувањето, истражувачките прашања и методите, техниките и инструментите преку кои е извршено истражувањето.

Во **третиот**, последен **дел**, преку разработката на конкретните примери во Хаити и Сомалија, поединечно се разработени мисиите што ги имаат преземено Обединетите нации во овие два случаи, како и нивниот концепт, мандат и времетраење. Исто така, објаснет е финалниот расплет на настаните. При разработката на двата случаи, ставен е акцент на улогата на меѓународната заедница (ООН) во решавањето на конфликтот. Во тој контекст разработен е начинот на кој Обединетите нации реагираа, или, пак, посредуваа со своите механизми и инструменти во менаџирањето на овие два случаи.

ПРВ ДЕЛ

1. ТЕОРИСКИ ПРИСТАП КОН ПРОБЛЕМОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

„Повеќето војни, покрај своите негативни последици, се претставуваат себеси како хуманитарни напори кои имаат за цел да им помогнат на луѓето.“ – Хауард Зин²

1.1. Дефинирање на поимот хуманитарна криза

Секоја криза е специфична сама за себе, и честопати, поради тоа се разликуваат начините на кои таа се разрешува. Кон истата треба да се пристапи непристрасно, и темелно да се разгледаат ризик – факторите кои довеле до појава на кризата. Многу комплексни случаи претставуваат предизвик за хуманитарните актери, вклучувајќи ги и пристапот до ранливите групи, злоупотребата на човековите права и можното присуство на вооружени сили. Локалните, националните и меѓународните реакции се неопходни за навремениот одговор во ваков вид на настани.³ Оттука може да се забележи дека меѓународната помош при раководењето и разрешувањето на кризи е есенцијална, но и предизвик да се изнајдат нови решенија кои ќе имаат за цел да ги подобрат механизмите во управувањето со кризи.

Посебен вид на криза е хуманитарната криза, која во своето суштинско значење претставува: „секој непланиран настан, случај или дел од некој настан, кој има специфични и несакани последици“.⁴

Таа е настан или серија на настани кој претставува критична закана врз здравјето, сигурноста, безбедноста или благосостојбата на заедницата или

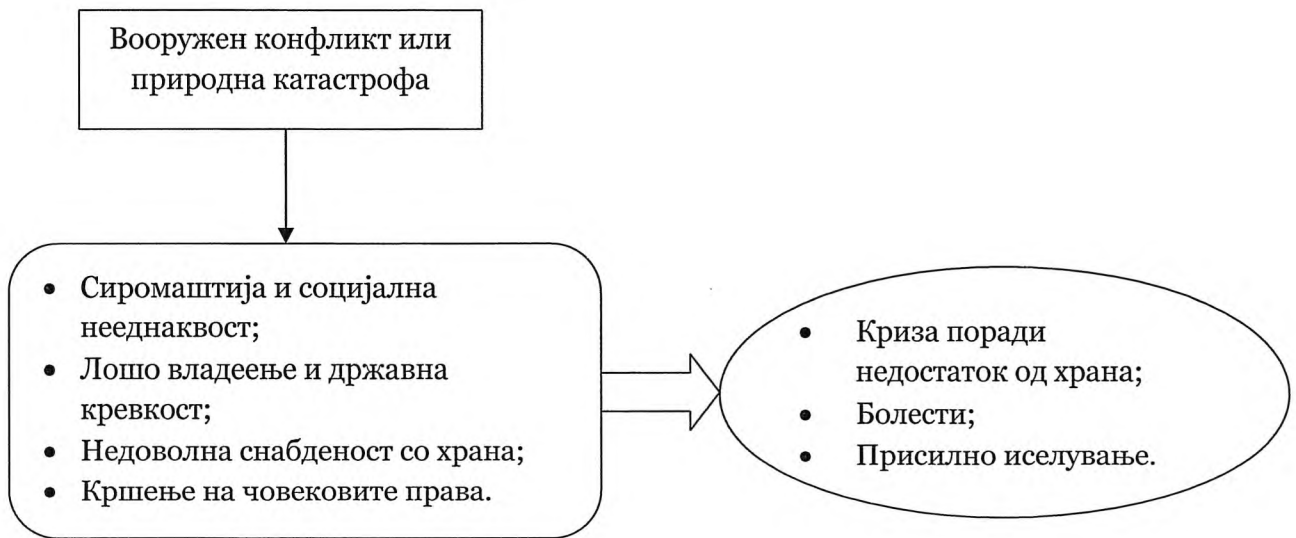
² <http://www.betterworld.net/quotes/humanitarian-quotes.htm>

³ Živorad Kovačević, *Međunarodno pregovaranje*, „Filip Višnjić“ Diplomatska akademija MSP SCG, Beograd, 2004, стр. 41

⁴ Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 14

друга голема група на луѓе, најчесто во една поширока област или територија.⁵ Според тоа, превенцијата од хуманитарни кризи во својот центар на истражување го поставува човекот, како основно битие, и ги разработува механизмите и инструментите кои имаат за цел да го заштитат неговото делување, безбедност и заштита.

Ваквиот вид на кризи обично се појавува во контекст на веќепостоечка ситуација на недостаток од заштита каде што низа на фактори (сиромаштија, нееднаквост, недостаток на пристап до основните услуги) се влошени од природна катастрофа или вооружен судир, и влијаат врз зголемувањето на деструктивните ефекти во општеството.⁶

Слика 1 – Почеток на хуманитарна криза⁷

Слика 1 ги наведува индикаторите на хуманитарната криза кои доведуваат до почеток на вооружен конфликт или природна катастрофа (сиромаштија и социјална нееднаквост, лошо владеење и државна кривост, недоволна снабденост со храна, кршење на човековите права). Од овие фактори произлегуваат низа негативни последици кои честопати прераснуваат во кризи (недостаток од храна, болести, присилно иселување).

⁵ Živorad Kovačević, *Međunarodno pregovaranje*, „Filip Višnjić“ Diplomatska akademija MSP SCG, Beograd, 2004, стр. 41

⁶ <http://escolapau.uab.cat/img/programas/alerta/alerta/10/capo4i.pdf>

⁷ *Ibid.*

Различни теоретичари имаат своевидување за ваквиот вид на криза. Па така, според аргументацијата на *Владимир Ортаковски*, хуманитарната криза е „напната конфронтација меѓу вооружените сили кои се мобилизирани и подготвени и можат да бидат употребени во повремени борби од ниско ниво, но кои не употребуваат позначителна сила“.⁸ Во својата дефиниција, Ортаковски ги нагласува непријателствата кои се јавуваат за време на хуманитарна криза, и според него, меѓународната заедница употребува сила со цел да ги разреши проблемите кои настануваат како последица на истата.

Исто така, хуманитарната криза може да се дефинира како национална или меѓународна состојба кога постои загрозување на основните вредности, интереси и цели.⁹ Вака дефинирираниот поим ја нагласува средината во која се јавува хуманитарната криза (во рамки на една држава или во меѓународното општество).

Во *Оксфордскиот речник*, „хуманитарната криза означува настан или ситуација што предизвикува широкораспространето човечко страдање, особено она при кое што е потребно да се обезбеди помош“.¹⁰

Според *холандското сфаќање*, пак, хуманитарната криза се дефинира како „несреќи во хемиската индустрија, авионски несреќи, големи железнички несреќи, епидемии, земјотреси и поплави, проблеми од социјална и политичка природа, како што се: блокади и меѓунационални конфликти, терористички напади, или попречување на снабдувањето со витални производи, како што е нафтата“.¹¹ Холандскиот начин на разработка на ваквиот вид на криза акцент става на големите несреќи што може да го нарушат човековото делување и притоа да предизвикаат хуманитарна криза.

Според *канадското гледање*, термините вонредни состојби (*emergences*) и кризни состојби (*crisis*) не се синоними. Вонредната состојба значи ненормална состојба во која, за да се намалат опасностите по животот на

⁸ Трајан Гоцевски, Владимир Ортаковски, Лидија Георгиева, *Разрешување и трансформација на конфликтите*, Македонска ризница, Куманово, 1999, стр. 191

⁹ Edward E. Azar, Chung-In Moon, *National Security in the Third World: The Management of Internal and External Threats*, Edward Elgar, 1988, стр. 32

¹⁰ <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/humanitarian>

¹¹ Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 14

луѓето и штетите на материјалните добра и на човековата околина, се бара да се преземат итни мерки, во една нормална постапка.¹²

Причините што може да доведат до појава на кризна состојба, според Симон Даке, можат да бидат:

- нерамнотежа на политичките, социо – економските или културните односи меѓу различни групи (етнички, религиозни, социјални и други);
- недостиг на демократска правна регулатива и неефикасност на власта;
- отсуство на ефективни механизми за мирољубиво решавање на групните интереси и за градење на заедништво меѓу различните групи;
- недостиг на толеранција во цивилното општество.¹³

Канадското сфаќање (вклучувајќи го и мислењето на Симон Даке) во целина ја дефинира оваа појава. Притоа се создава целосна слика за овој вид на криза. Корените на ваквиот вид на кризна состојба длабоко се наоѓаат во односите помеѓу луѓето како и неповолната клима за градење на заедништво.

Ковачевиќ (Kovačević), пак, ја дефинира хуманитарната криза како: „настан или серија на настани кој претставува критична закана врз здравјето, сигурноста, безбедноста или благосостојбата на заедницата или друга голема група на луѓе, најчесто во една поширока област или територија“.¹⁴ Оваа дефиниција ја опишува хуманитарната криза во нејзината суштина, истовремено наведувајќи ги областите на кои таа може да влијае и сериозно да ги наруши.

Но, постои и друго сфаќање, според кое, кризната состојба, не предизвикува сериозни закани по животот на луѓето или опасности по имотот, туку таа настанува како резултат на настојувањата да се предизвикаат промени во традициите, вредностите или безбедноста, или во интегритетот

¹² Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 14

¹³ *Ibid*, стр. 15

¹⁴ Živorad Kovačević, *Međunarodno pregovaranje*, „Filip Višnjić“ Diplomatska akademija MSP SCG, Beograd, 2004, стр. 41

на власта. Некои вонредни состојби стануваат кризни ако, на пример, се забележи дека власта не ја контролира состојбата.¹⁵

1.2. Видови на хуманитарни кризи

Не постои едноставна категоризација на хуманитарните кризи. Различни заедници и агенции имаат тенденција да креираат дефиниции за конкретни ситуации со кои се соочуваат.

Најопштоприфатена е следнава поделба на хуманитарни кризи, според која тие можат да бидат предизвикани од страна на:

- *природата* (поплави, снегови, земјотреси и други природни појави);
- *човечки фактор* (технолошки катастрофи, воени состојби, тероризам, социјални тензии и етнички конфликти).¹⁶

Според друга поделба, постојат повеќе видови на хуманитарни кризи, меѓу кои:

Слика 2 – Видови на хуманитарни кризи¹⁷

Според Меѓународниот црвен крст, *природните непогоди*, се ненадејни, штетни настани кои сериозно го нарушуваат функционирањето на

¹⁵ Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 14

¹⁶ *Ibid*, стр. 15

¹⁷ <http://humanitariancoalition.ca/info-portal/factsheets/what-is-a-humanitarian-crisis>

заедницата или општеството, и предизвикуваат човечки, материјални и економски или еколошки загуби.¹⁸ Ваквиот вид на непогоди во себе вклучуваат: земјотреси, поплави, бури, шумски пожари и вулкански ерупции.

Вештачки катастрофи се настани кои се предизвикани од страна на луѓето и се случуваат во близина на населените места. Тие вклучуваат: конфликти, авионски и железнички несреќи, пожари и индустриски непогоди, глад, раселувања итн.¹⁹

Комплексни хуманитарни случаи се серија на настани или фактори кои ја спречуваат заедница од пристап до нивните основни потреби, како што се: вода, храна, засолниште, безбедност или здравство.²⁰ Комплексните случаи се разликуваат од кризата во тоа што тие во својата основа се политички и имаат деструктивно влијание врз сите општествени сфери. Како резултат на тоа, одговорот на ваквиот вид на кризи обично вклучува голем број на играчи (политички и дипломатски личности) кои се вклучени во хуманитарната работа и мировните мисии.²¹

- долгогодишно насилство и загуба на човечки животи;
- иселување на населението;
- голема штета во економската и општествената сфера;
- потреба од хуманитарна помош;
- спречување при дистрибуција на хуманитарната помош со политички и воени ограничувања;
- безбедносни ризици за хуманитарните работници во некои области.

Слика 3 – Карактеристики на комплексните хуманитарни случаи²²

¹⁸https://internews.org/sites/default/files/resources/IN140220_HumanitarianReportingHANDOUTS_WEB.pdf

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ <http://humanitariancoalition.ca/info-portal/factsheets/what-is-a-humanitarian-crisis>

²¹ <http://escolapau.uab.cat/img/programas/alerta/alerta/10/cap04i.pdf>

²²<http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/about-disasters/definition-of-hazard/complex-emergencies/>

1.3. Одговор на државата при појавата на хуманитарна криза

Брзиот одговор на хуманитарната криза значи подготвеност на државата или меѓународните организации да преземат активности за да се справат со сите видови несреќи, како што се: граѓански немири, урбан тероризам, несреќи со опасни материи, несреќи предизвикани од луѓето, природни несреќи, нарушување на безбедноста, тероризам и војна.²³ На тој начин тие позитивно влијаат во зачувувањето на мирот и безбедноста во рамките на меѓународното општество.

Одговорот на овие појави, кои иако се од поголеми размери и создаваат неред во државата, сепак претходно создаваат можности за:

- заштита и обезбедување сигурност на луѓето;
- создавање можности за избегнување, или за ограничување на можностите за појава на хуманитарна криза;
- дејствување во случај на појава на хуманитарна криза;
- создавање можности за брзо враќање во состојба како пред ваквиот вид на криза.²⁴

Ова значи создавање на соодветно ниво на безбедност, односно обезбедување на објекти и на инфраструктура, заштита на луѓето, изградба на информатички систем со соодветна база на податоци и развивање мрежа за комуникации. Ваквите активности треба да имаат за цел: создавање механизми за минимизирање на можностите за страдање на населението и губење на човечки животи, намалување на штетите и создавање услови за брзо закрепнување.²⁵ Со тоа државата ги намалува можностите од брзо проширување на хуманитарната криза а со тоа ги намалува штетите кои што таа може да ги предизвика.

Одговарањето на кризните состојби, долго време беше третирано како активност на цивилната одбрана насочена кон подготвување на општеството,

²³ Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 15

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Ibid.*

односно државата, за одбрана од воен напад и за заштита од несреќи, предизвикани од природни појави или од активности на човекот.²⁶

1.4. Управувањето со хуманитарни кризи

Без оглед за кој вид на појави се работи, дали за вонредни состојби предизвикани од природни и технички катастрофи или за кризни состојби, во потесното значење, сфатени како активности предизвикани од човековото дејствување, управувањето со кризните состојби се темели врз следниве принципи:

- анализа и проценка на можните ризици;
- спречување;
- планирање и подготвување;
- преземање оперативни активности;
- надминување на цивилно – воената поделеност;
- информирање;
- комуницирање;
- оспособување;
- изведување вежбовни активности.²⁷

Анализа значи преземање активности за следење на меѓунационалните, социо – политичките, техничките и економските движења, состојби и проблеми и проучување на ризиците кои може да доведат до појава на определени проблеми во некоја од овие сфери на општествениот живот. Целта на анализата не треба да биде развивање на разбирлива и исцрпна листа на можни ризици, туку синтетизирање на релевантните фактори од широкиот спектар предвидливи вонредни состојби и правење прогнози за нивните политички, безбедносни, економско – социјални и други последици.²⁸ Сите овие активности во себе ќе ги содржат факторите кои влијаат врз политичките, економските и социјалните консеквенци.

²⁶ Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 15

²⁷ *Ibid*, стр. 16

²⁸ *Ibid*.

Спречување значи превенција, вложување напори за создавање соодветна структура, инфраструктура и организација и обезбедување средства за заштитата од настанувањето на технолошки или социјални проблеми, како внатре во земјата така и во непосредната околина и пошироко.²⁹ При спречувањето на хуманитарни кризи се заштитуваат средства кои понатака би биле вложени во реконструкцијата на уништените објекти од хуманитарната криза.

Планирање и подготвување подразбира спроведување активности со кои ќе се обезбеди обмислена и подготвена, заштита и дејствување против појавите, како што се: нуклеарни несреќи, авионски несреќи, петрохемиски катастрофи, терористички активности и меѓународни конфликти. Сите овие настани претставуваат комплекс на непресметливи и тешко согледливи несреќи од аспект на времето и интензитетот на последиците, но, сепак, многу од нив можат ефикасно да се отстранат или да се ублажат.³⁰ Плановите и подготовките се од големо значење за хуманитарните кризи, бидејќи тие можат да заштитат голем број на човечки животи и инфраструктурни објекти.

Преземање оперативни активности значи пофлексибилен одговор на различните деловни и одговорни организации, институции и државни органи кои имаат задачи за дејствување во вакви состојби. Тоа значи преземање функционални активности од страна на сите субјекти на системот, во рамките на нивната одговорност, на координиран и усогласен начин.³¹ Со ваквата активност се потврдува поддршката при разрешување на хуманитарната криза од страна на државата на тој начин што таа ги активира на сите организации и институции кои се во нејзин домен.

Надминување на цивилно – воената поделеност значи надминување и отстранување на погрешното традиционално сфаќање на цивилната и на воената страна, за поефикасно остварување на заедничката национална цел, а тоа е обезбедување поголема безбедност на земјата и на

²⁹ Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 16

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid*, стр. 17

нејзините граѓани и институции.³² Така се создава единство помеѓу цивилното и институционалното општество.

Искуството на подрачјето на воената одбрана треба да биде искористено, заедно со цивилната јавност за несреќите, во остварувањето на една многу поголема заедничка соработка. Потенцијалите на воените сили треба да дадат придонес во реализацијата на управувањето со кризните состојби, врз принципите на заеднички и здружени вежби на воениот и цивилниот персонал, персонал кој е составен да дејствува истовремено и на тој начин да одговори на кризата со поголем ефект.³³ Во фаза на хуманитарна криза, треба да дојдат до израз сите дотогашни вештини кои ги стекнале воените и цивилните трупи. Сето тоа би имало позитивен ефект при завршувањето на хуманитарните кризи.

Информирањето, односно обезбедувањето податоци и информации за можните појави кои доведуваат до настанување кризни состојби, е од посебно значење за донесување соодветни одлуки. Многу податоци се неопходни со цел да се согледаат мотивите, ако се работи за терористички или за други активности што би ги презеле определени организации, институции или земји, сознанија за техничките ризици, за појави на радиоактивна контаминација или за нивото на водата во случај на можни појави на поплави, податоци за можните опции за интервенција од некој однатре или однадвор и информации за социјалните состојби и проблеми.³⁴ Информирањето може да влијае на општата перцепција на нештата и е од големо значење за хуманитарната киза.

Комуницирање значи воспоставување односи со медиумите за масовно информирање и со системите за комуникации од сите видови со кои располагаат разни институции и компании во земјата, бидејќи тие, исто така, може да бидат многу значаен фактор во управувањето со кризните состојби. Тие можат многу побрзо и поефикасно да ги достават критичките информации во врска со ризиците, плановите и активностите за разлика од владините институции и органи. Медиумите, во многу случаи на кризни

³² Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 17

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

состојби, може да бидат вистински партнер со кој може да се соработува во дејствувањето против кризната состојба.³⁵ Пример за позитивно влијание на медиумите за масовна комуникација е случајот Сомалија. Слики на изгладнети сомалијци сè почесто беа прикажувани на телевизиските екрани низ целиот свет. Поттикнат од јавното мислење да реагира на ова огромно човечко страдање претседателот Џорџ Буш одлучи дека САД ќе испрати голема воена сила во Сомалија, која ќе помага во доставувањето на хуманитарната помош. Станува збор за мисијата УНИТАФ.

Но, понекогаш тие може да дадат лажна претстава за настаните и на тој начин да создадат негативна ситуација.

Оспособувањето, всушност, значи стекнување сознанија за истражувањата на ризиците и кризните состојби кои може да бидат наметнати или воопшто да не се случат. Оспособувањето се остварува низ разни форми на активности вклучувајќи, во прв ред, набљудување и продлабочување на развојот на управувањето со главните операции во кризни состојби, помош во проценувањето на ризиците и во планирањето на кризните состојби и учество во изведувањето вежбовни активности.³⁶

Изведувањето вежбовни активности е мошне значајно подрачје за применување на управувањето со кризните состојби. Обуката, преку изведување вежбовни активности, треба да опфати: проценка на ризиците, утврдување на принципите за планирање и подготвување за решавање кризни состојби, организирање на командувањето, контрола и донесување одлуки за кризните состојби, комуникација и координација на активностите, информирање на јавноста, борба со стресовите и колективното однесување, трауми и враќање во првобитната состојба, развој и оспособување.³⁷ Само доколку доволно се обучени силите кои учествуваат во разрешувањето на хуманитарната криза можат да допринесат во нејзина позитивна разврска.

³⁵ Трајан Гоцевски, *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010, стр. 17

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*, стр. 18

1.5. Меѓународни организации кои нудат помош при појавата на хуманитарни кризи

При појавата на кризи, меѓународните организации преземаат хуманитарната акција, која има за цел да спасува животи, да го намали страдањето на луѓето и да им го олесни враќањето во нормален живот. Ваквиот вид на акција се темели на четири основни принципи:

1. *неутралност* (хуманитарната помош се обезбедува на начин на кој не се фаворизира ниту една од страните на конфликтот);
2. *непристрасност* (помошта треба да се базира врз основа на потребите на засегнатите страни, без дискриминација на ниту една страна);
3. *хуманост* (потребно е спасување на животи и намалување на страдањата секогаш кога истото ќе се утврди);
4. *независност* (хуманитарната акција треба да е политички, економски и воено автономна).³⁸

Постојат голем број на меѓународни организации кои пристапуваат кон разрешување на хуманитарните кризи. Бидејќи секоја криза е специфична сама за себе, така и учеството на меѓународните организации ќе се разликува од случај до случај. Како резултат на тоа, во некоја ситуација организациите ќе бидат повеќе активни, во друга помалку.

Меѓународните хуманитарни организации ги вклучуваат следниве:

- *системот на ОН*, кој на терен е претставен од страна на хуманитарниот координатор;
- *организациите и агенциите на ОН*, вклучувајќи ги: Светската програма за храна (WFP), Високиот комесар на ОН за бегалци (UNHCR), Светската здравствена организација (WHO), Фондот за образование на деца при ОН (UNICEF), Црвениот крст и Црвената полумесечина кои во себе ги вклучуваат Меѓународниот комитет на Црвениот крст (ICRC) и Меѓународната федерација на црвениот крст (IFRC);

³⁸ http://www.international.gc.ca/start-gtsr/humanitarian_response-responsabilites_humanitaires.aspx?lang=eng

- *меѓународни невладини организации (INGO's).*³⁹

Обединетите нации во својот систем вклучуваат неколку различни организации со специфични области кои се фокусираат да дадат одговор на хуманитарната криза. Постојат голем број на меѓународни организации, но јас ќе се фокусирам на следниве:

- **Високиот комесар на ОН за бегалци (UNHCR)** обезбедува заштита и помош на беглаците ширум светот. Денес, УНХЦР е една од главните хуманитарни агенции во светот со седиште во Женева и канцеларии во 115 земји.
- **Светската програма за храна (WFP)** обезбедува итна помош во храна за спасување на животите на настраданите при војна, граѓански судир и природни непогоди.
- **Фондот за образование на деца при ОН (UNICEF)** се фокусира на правата на децата, и во итни случаи, и во развоен контекст. Овој фонд во свои рамки ја вклучува работата за опстанок и развој на децата, основно образование, родова еднаквост и заштита на децата.
- **Светската здравствена организација (WHO)** ги координира програмите за јавно здравство, како што се: обезбедување на имунизација, здравствена едукација и основни лекови.
- **Програма на ОН за развој (UNDP).** Нејзини главни области на фокус се: промовирање на демократското владеење, намалување на сиромаштијата, заштита на животната средина и енергија, кампањи за борба против ХИВ/СИДА. Во хуманитарните кризи, оваа програма се фокусира на закрепнување на општеството по криза и превенција на нови конфликти.
- **Меѓународниот црвен крст и црвената полумесечина.** Нивната мисија е да го олеснат страдањето на луѓето при криза, да се заштити нивниот живот и здравје и да се поткрепи нивното

³⁹https://internews.org/sites/default/files/resources/IN140220_HumanitarianReportingHANDOUTS_WEB.pdf

достоинство за време на вооружени конфликти. Оваа организација е присутна во секоја земја и поддржана од страна на милиони волонтери. Меѓународниот црвен крст и црвената полумесечина се посветени на спречувањето и ублажувањето на човековото страдање во услови на војна, и вонредни ситуации (епидемии, поплави, земјотреси итн).⁴⁰

⁴⁰https://internews.org/sites/default/files/resources/IN140220_HumanitarianReportingHANDOUTS_WEB.pdf

2. РЕЛЕВАНТНИ ИСТРАЖУВАЊА

2.1. ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

„Обединетите нации се фокусирани на обезбедување економски, социјален и научен напредок на сите нации. Со остварувањето на оваа цел, ОН, пружаат хуманитарна помош на жртвите од војните и природните катастрофи.“ – Бил Бредли⁴¹

2.1.1. Краток историјат на Обединетите нации

Обединетите нации, создадени на Конференцијата во Сан Франциско (април – јуни 1945 година) кон крајот на Втората светска војна, до денес претставуваат најнапредниот експеримент во глобално управување. Со нив се направи обид да се избегнат очигледните неуспеси на Лигата на народите која беше немоќна кога Германија, Јапонија и Италија ги следеа своите експанзионистички амбиции во 30 – тите години на минатиот век. ОН произлегоа од комбинирање на реализмот и идеализмот.⁴²

До 2015 година, 193 земји станаа членки на Обединетите нации, речиси сите држави во светот. Кога се приклучуваат, земјите – членки се согласуваат да ги прифатат обврските на *Повелбата на Обединетите нации*, меѓународна спогодба која ги поставува основните принципи на меѓународните односи. Повелбата на ОН беше потпишана со голема помпа по Втората светска војна, на 26 јуни 1945 година. Нејзините почетни цели беа „одржување на меѓународниот мир и безбедност, развивање на пријателски односи помеѓу народите, меѓународна соработка и функционирање како центар за усогласување на активностите на државите“.⁴³

Повелбата на ООН не е само мултилатерален договор кој ја создал организацијата и ги изложил правата и обврските на земјите – потписнички,

⁴¹ <http://www.betterworld.net/quotes/humanitarian-quotes.htm>

⁴² Ендрју Хејвуд, *Политика*, Академски печат, Скопје, 2009, стр. 167

⁴³ Џејмс П. Мулдон, Џоан Фагот Ејвиел, Ричард Реитано, ’Рл Саливан, *Новата динамика на мултилатерализмот*, Арс Ламина, Скопје, 2012, стр. 78

таа, исто така, е и устав на ОН, кој ги изложува функциите и ги пропишува ограничувањата.⁴⁴ Таа ги одредува највисоките стандарди за меѓународното однесување на нациите кои сакаат да ѝ се приклучат на организацијата. Ова подразбира откажување од употребата на сила (освен во самоодбрана), мирно решавање меѓународните спорови, соработка за да се обезбеди почитувањето на човековите права и основните слободи и признавање на националниот суверенитет. Во суштината на овој пристап се наоѓа обврзаноста кон принципот за колективната безбедност и верувањето дека колективното дејство може да обезбеди решение за „старата политика“ која е заснована врз спроведувањето на националните интереси и одржувањето на рамнотежата на силата. Сепак, иако ОН (за разлика од Лигата на народите) несомнено се утврдија како единствен светски орган и повеќето ја сметаат за незаменлив орган на меѓународната политичка сцена, сепак тешко е да се потврди дека ОН ги оствариле или ќе ги остварат очекувањата од основачите.⁴⁵

Авторитетот на ООН, како организација на суверени држави произлегува од/е директно зависна од волјата на државите – членки. Таа всушност самостојно не практикува власт. ОН не се кооперација во која секоја поединечна држава се откажува од дел од својот суверенитет заради општото добро. Таа е асоцијација во која сите држави – членки имаат заеднички интерес, но често делуваат самостојно. Кога станува збор за одржување на меѓународниот мир и безбедност, ОН се соочуваат со многу пречки. Иако Повелбата предвидува колективна активност за справување со заканите за мирот, повредите на мирот и со актите на агresiјата, во практиката тоа не е остварливо. Без сомнение Студената војна, која оневозможуваше постигнување едногласност при донесувањето на најголемиот дел од одлуките, имаше огромно влијание врз капацитетот за преземање колективна активност, но најмногу од сè се одрази врз ограничената ефикасност на операциите за чување на мирот (*peace – keeping operations*).⁴⁶

Организацијата на ОН е светска безбедносна институција (како што регионалните организации се безбедносни институции на нивните региони),

⁴⁴ Малком Н. Шо, *Меѓународно право*, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 1041

⁴⁵ Ендрју Хејвуд, *Политика*, Академски печат, Скопје, 2009, стр. 167

⁴⁶ Џејмс П. Мулдон, Џоан Фагот Ејвиел, Ричард Реитано, 'Рл Саливан, *Новата динамика на мултилатерализмот*, Арс Ламина, Скопје, 2012, стр. 78 и 79

а дејството одобрено и преземено во нејзино име бара широка одговорност. Членките на Организацијата на ОН и други безбедносни организации кои функционираат во рамките на специфични региони преземаат благовремено дејство во бројни случаи, понекогаш задоцнето реагираат во други случаи, а во некои ситуации пропуштаат важни можности.⁴⁷

ОН претставуваат важна арена во која државите во суштина кодификуваат норми во форма на резолуции и декларации (*меко право*), а исто така и конвенции и договори (*тврдо право*). Таа нуди најефикасен форум за обработка на нормите (пр. стандарди на однесување) во закони (пр. правила на однесување).⁴⁸

2.1.2. Основни цели и начела на ОН

Основната цел на Организацијата на Обединетите нации е зачувување на меѓународниот мир и безбедност и за таа цел и во иднина ќе презема ефикасни колективни мерки заради спречување и отстранување на заканите по мирот, заради надминување на актите на агресија или на други повреди на мирот. Другите основни цели се наведени во член 1 од Повелбата. Тоа се:

- развивање на пријателски односи меѓу народите, засновани врз почитување на начелата на рамноправност и самоопределување на народите и преземање на други соодветни мерки за зацврстување на општиот мир;
- постигнување на меѓународна соработка со решавање на меѓународните проблеми од економска, социјална, културна или хуманитарна природа, и унапредување и поттикнување на почитувањето на правата на човекот и основните слободи за сите, без оглед на расата, полот, јазикот или верата.⁴⁹

Основните начела според кои Организацијата и нејзините членки постапуваат во спроведување на наведените цели се:

⁴⁷ Џејмс П. Мулдон, Џоан Фагот Ејвиел, Ричард Реитано, 'Рл Саливан, *Мултилатералната дипломатија и Обединетите нации*, Просветно дело, 2009, стр. 142

⁴⁸ *Ibid*, стр. 259

⁴⁹ Марина Митревска, *Превентивна дипломатија и мировни операции*, Бомат графикс, Скопје, 2010, стр. 92

- начелото на суверена еднаквост на сите држави – членки;
- сите држави – членки совесно ги исполнуваат обврските од Повелбата;
- државите – членки своите меѓународни спорови ги решаваат на мирен начин;
- сите членки во своите меѓународни односи се воздржуваат од заканата со сила или од употребата на сила против територијалниот интегритет или политичката независност на секоја држава;
- сите членки им овозможуваат на Обединетите нации секаква помош во акциите што ги преземаат во согласност со Повелбата, а се воздржуваат од давањето помош на државата против која „Обединетите нации преземаат превентивна или принудна акција“;
- и државите кои не се членки на Обединетите нации постапуваат во согласност со оние начела колку што е потребно за одржување на меѓународниот мир и безбедноста;
- Обединетите нации немаат овластување да се мешаат во прашањата од внатрешна надлежност на државите при примената на принудните мерки во согласност со Повелбата.⁵⁰

Имено, Повелбата ги содржи и начелата врз кои треба да се реализираат наведените цели. Тоа се, пред сè:

- начелото за забрана на сила;
- начелото за мирно решавање на меѓународните спорови;
- начелото за совесно исполнување на обврските преземени во согласност со Повелбата; и
- начелото за забрана на интервенцијата во внатрешните работи на државите.⁵¹

⁵⁰ Марина Митревска, *Хумана безбедност*, Бомат графикс, Скопје, 2012, стр. 72 и 73

⁵¹ Марина Митревска, *Кризен менаџмент*, Филозофски факултет – Скопје, Скопје, 2008, стр. 121

2.1.3. Структура и институции преку кои функционираат ОН

Секоја меѓународна организација има органи, формирани врз основа на нејзиниот основачки договор, кој ги одредува надлежностите на тие органи. Така е и случајот со ОН. Обединетите нации имаат шест главни органи: Генерално собрание, Совет за безбедност, Секретаријат, Економски и социјален совет, Старателски совет и Меѓународен суд за правда.

Генерално собрание. Органот на Обединетите нации, во кој сите членки се претставени и кој има широкоопсежна агенда е Генералното собрание. Секоја држава – членка е претставена со еден глас; бидејќи во моментот има 193 држави – членки во Обединетите нации, има 193 седиште во Генералното собрание. Тоа може да дискутира за кое било прашање во рамки на Повелбата на ОН, што во пракса значи сè она што има транснационална компонента. Повеќето резолуции усвоени од Генералното собрание директно не ги обврзуваат државите; тие служат само како препораки. Сепак, таквите резолуции може да имаат влијание врз развојот на меѓународното право, како што е објаснето во Глава III, бидејќи од нив може да произлегуваат правни норми. Секоја редовна сесија на Генералното собрание започнува во септември и трае до мај наредната година. Генералното собрание, исто така, има свикувано во 10 наврати итни специјални сесии.⁵²

За време на секоја редовна сесија постојат неколку комитети кои изготвуваат извештаи за разгледување и одлука од Генералното собрание. Како дополнување на Генералниот комитет, кој е задолжен за организацијата на сесиите и агендата, и акредитивниот комитет, кој ги разгледува акредитивите на секоја делегација на државите – членки, постојат 6 клучни комитети:

- Комитет за разоружување и меѓународна безбедност (прв комитет);
- Економски и социјален комитет (втор комитет);
- Социјален, хуманитарен и културен комитет (трет комитет);

⁵² Шон Д. Марфи, *Принципи на меѓународното право*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 45 и 46

- Специјален, политички и деколонизаторски комитет (четврт комитет);
- Административен и буџетски комитет (петти комитет);
- Правен комитет (шести комитет).⁵³

Кога за едно прашање е даден извештај од комитет, истото се разгледува во Генералното собрание. Често Генералното собрание усвојува резолуција која се однесува на тоа прашање и тогаш е доволно просто мнозинство на гласови (или понекогаш 2/3). Секоја година Генералното собрание усвојува околу 300 резолуции.⁵⁴

Совет за безбедност. Намерата била Советот за безбедност да функционира како ефикасен извршен орган со ограничено членство, во постојано заседание.⁵⁵ Тој е помал орган од Генералното собрание, и се состои само од 15 членки. Од тие, 5 членки се постојани во Советот за безбедност: Кина, Франција, Русија, Обединетото Кралство и САД. Преостанатите 10 непостојани членки се избираат од Генералното собрание со двегодишен мандат. Советот за безбедност се состанува во текот на цела година и се фокусира само на прашања од областа на мирот и безбедноста.⁵⁶

За усвојување на резолуциите на Советот за безбедност потребни се 9 гласови. Доколку прашањето е од материјално – правна природа (непроцедурално), тогаш сите 5 постојани членки мора да гласаат за резолуцијата или да се воздржат. Кога една резолуција е усвоена врз основа на надлежностите на Советот од Глава VII на Повелбата, резолуцијата е обврзувачка за сите држави членки. Така, доколку Советот за безбедност одлучи да ѝ наложи економски санкции на одредена држава, согласно Глава VII (како што направи во случајот со Ирак, Либија и Југославија), сите држави се обврзани да се придружуваат кон тие санкции.⁵⁷

⁵³ Шон Д. Марфи, *Принципи на меѓународното право*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 46

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Малком Н. Шо, *Меѓународно право*, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 1042

⁵⁶ Шон Д. Марфи, *Принципи на меѓународното право*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 46

⁵⁷ *Ibid.*, стр. 47

Советот понекогаш му дава препораки на Генералното собрание за назначување на нов генерален секретар и за прием на нови членки на ОН.⁵⁸

Како резултат на големите измени во светската политика во изминатите шест децении, не изненадува што постојаните членки на Советот не ги отсликуваат современите распределби на моќта, глобално или регионално. Иако поразени и окупирани во 1945 година, Германија и Јапонија сега се велесили – втор и трет најголем финансиски контрибутор на ОН по САД – но немаат пропорционален глас во Советот. Истото важи и за регионалните сили како Бразил, Индија, Нигерија, Египет и Јужна Африка.⁵⁹ Поради тоа, дадени се различни предлози за промена на структурата на Советот за безбедност. Некои набљудувачи се за проширување на Советот за да се приклучат економските сили, како Германија и Јапонија, додека други протажираат зголемување на целокупниот број (можеби до 21 или 25) за да се опфати целокупното членство на ОН. Други набљудувачи стравуваат дека со додавање на постојани членки и зголемување на бројот, може да се создадат тешкотии во постигнувањето на договор за преземање акција. Отстранување на која било од моменталните постојани членки во моментот не изгледа политички можно. Во секој случај, ваквите промени би довеле до измени во Повелбата на ОН, што е тешко и ќе бара согласност од моменталните постојани членки.⁶⁰

Секретаријат. Секретаријатот на ОН го сочинуваат постојаните функционери и персонал на ОН. Во моментот Секретаријатот брои околу 8 900 луѓе од 160 држави. Иако седиштето на Секретаријатот се наоѓа во Њујорк, тој има канцеларии насекаде низ светот. Генерално, Секретаријатот ја извршува секојдневната работа на ОН, помагајќи ја работата на другите главни органи и администрирајќи ги многуте програми и политики воспоставени од нив. Со Секретаријатот претседава генерален секретар, кој е назначен од Генералното собрание, по препорака на Советот за безбедност и има 5 годишен мандат.⁶¹

⁵⁸ Џон Бејлис, Стив Смит, Патриша Овенс, *Глобализацијата на светската политика*, Табернакул, Скопје, 2010, стр. 315

⁵⁹ Пол Д. Вилијамс, *Студии по безбедност*, Арс Ламина, Скопје, 2012, стр.327

⁶⁰ Шон Д. Марфи, *Принципи на меѓународното право*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 47

⁶¹ *Ibid*, стр. 48

Економски и социјален совет. Работејќи под надлежност на Генералното собрание, Економскиот и социјален совет се фокусира само на економски, работни, развојни, прашања за човековите права и други прашања за социјален прогрес. Тој не е пленарен орган; Генералното собрание избира 52 земји – членки за работа во Советот. Иако не постои постојано членство, постојаните членки на Советот за безбедност се секогаш избрани. Останатите држави се со различна економска и социјална големина.⁶²

Економскиот и социјален совет може да иницира студии поврзани со теми од неговиот делокруг и може да им дава препораки или на државите или на Генералното собрание. Советот, исто така, може да прави драфт – конвенции за поднесување на Генералното собрание, кое потоа ги усвојува и ги остава отворени за потпишување. Економскиот и социјален совет, исто така, може да свикува конференции на држави со цел правење конвенции на глобално и регионално ниво. Во обид да ја координира работата на системот на ОН, Советот прима и ревидира извештаи од широки области на специјализираните агенции на ОН, како што се Меѓународната организација за труд, Организацијата за храна и земјоделство, Светската здравствена организација, Меѓународниот монетарен фонд и Меѓународната организација за цивилно воздухопловство. Во извршувањето на својата работа, Економскиот и социјален совет е потпомогнат од различни комисии и комитети. Одредени комисии обработуваат одредени тематски области, како што Комисијата за човекови права, додека други се регионални по природа, како Економската комисија за Европа, која направила различни конвенции за северноамериканските држави.⁶³

Старателски совет. Старателскиот совет бил формиран веднаш по завршувањето на Втората светска војна за да ја набљудува појавата на 11 територии кои, дури не биле подготвени за независност или да се приклучат кон соседна држава, биле поставени под административна власт на друга држава. Таквите територии биле остаток од сличен поранешен систем во рамки на Лигата на народите (мандаторски) систем, биле колонии отпаднати

⁶² Шон Д. Марфи, *Принципи на меѓународното право*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 47

⁶³ *Ibid*, стр. 48

од силите на Оската или биле територии кои доброволно биле ставени во старателскиот систем од држави.⁶⁴

Старателскиот совет е составен од петте постојани членки на Советот за безбедност. За период од 50 години, различни држави, како Камерун, Нура, Того и Западна Самоа, се појавиле како нови држави од тоа старателство, додека други биле споени кон соседна територија, како што е италијанската Сомалиленд (кој е сега дел од Сомалија). Во ноември 1994 Старателскиот совет ги прекинал неговите работи по независноста на Палау, последната старателска територија на ОН.⁶⁵

Меѓународен суд на правдата. Меѓународниот суд за правдата е формиран со создавањето на ОН во 1945 година. Формално основан како нов суд, тој фактички претставува продолжение на поранешниот Постојан суд на меѓународната правда, кој постоеше во рамките на Друштвото на народите.⁶⁶

Тој се наоѓа во Палатата на мирот во Хаг и сослушува случаи меѓу држави кога има судска надлежност за тоа. Судот се состои од 15 судии, избрани од Генералното собрание и од Советот за безбедност, и донесува два вида одлуки:

- одлуки во спорни случаи;
- советодавни мислења на поставени правни прашања од компетентен орган (на пр. Генералното собрание) или меѓународни организации.⁶⁷

Погоре е опишана основната структура и надлежности на главните органи на ОН. Имено, важно е да се напомене дека во рамките на овие институции се донесуваат одлуки за мировните операции кои ги извршуваат Обединетите нации.

⁶⁴ Шон Д. Марфи, *Принципи на меѓународното право*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 48

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Љубомир Фрчкоски, Васил Тупурковски, Владимир Ортаковски, *Меѓународно јавно право*, Табернакул, Скопје, 1995, стр. 304

⁶⁷ Шон Д. Марфи, *Принципи на меѓународното право*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 48

2.1.4. Процедури на Обединетите нации за воспоставување на мировни операции

Во организацијата на Обединетите нации воспоставени се четири начини на покренување на иницијативи за донесување на одлука за извршување на мировна операција:

- **првиот начин:** на барање на земја – членка на Советот за безбедност на Обединетите нации;
- **вториот начин:** на барање на генералниот секретар;
- **третиот начин:** на барање на некоја земја – членка на Организацијата на Обединетите нации;
- **четвртиот начин:** на барање на земја – учесничка во спорот.⁶⁸

Имено, од оваа поделба може да забележиме дека ОН, кои се главен чувар на мирот и безбедноста на глобално ниво, им овозможуваат на државите кои не се членки на оваа организација да поднесат барање за отпочнување на мировни операции доколку ситуацијата во нејзините граници може да го загрози меѓународниот поредок.

Мировните операции на Организацијата на Обединетите нации ги водат:

- генералниот секретар (целосна одговорност за мировните операции ја презема генералниот секретар);
- Секретаријатот; и
- Тело на Секретаријатот, и тоа: Одделение за операции за чување на мирот, Одделение за политички работи и Одделение за оперативен дел; овие тела имаат свој придонес во процесот на планирање.⁶⁹

Мировните операции под водство на Обединетите нации зависат од мисија до мисија, но во основа се темелат на следните процедури:

⁶⁸ Марина Митревска, *Превентивна дипломатија и мировни операции*, Бомат графикс, Скопје, 2010, стр. 160

⁶⁹ *Ibid*, стр. 160 и 161

Прво, назначување на специјален претставник. Генералниот секретар најчесто назначува специјален претставник или, пак, специјален дипломатски претставник за регионот или државата каде ескалирал конфликтот. Специјалниот претставник ги има следните ингеренции: ја утврдува фактичката состојба, подготвува извештај за генералниот секретар и врши консултации со спротивставените страни и регионалните организации.⁷⁰

Второ, се назначува тим на Обединетите нации за извидување. Советот за безбедност на тимот за извидување му дава ингеренции да направи извидување и да ја процени ситуацијата во реоните или, пак, државите каде што ескалирал конфликтот. Тимот за извидување се служи со следните ингеренции:

- нуди препорака за кризниот регион;
- дава препорака за структурата и големината на мировната мисија.⁷¹

Трето, се определува период за консултации. Консултациите се одвиваат помеѓу Секретаријатот на ОН и постојаната мисија на државата членка која е потенцијален давател на сили.⁷²

Четврто, извештај на генералниот секретар до Советот за безбедност на Обединетите нации. Извештајот генерално ги содржи следните информации, што, ако ги потврди Советот, обезбедуваат рамка за мировна операција:

- подрачјето каде што треба да се ангажираат силите;
- задачите или функциите што треба да ги исполнат силите;
- големината и организацијата на силите;
- назначување командант на силите, ако е потребно и специјални медијатори;
- одредување канцеларија, одговорна за супервизија на операцијата;

⁷⁰ Марина Митревска, *Превентивна дипломатија и мировни операции*, Бомат графикс, Скопје, 2010, стр. 161

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*

- глобални проценки за финансиската и логистичката поддршка;
- роковите и условите под кои државата ќе се присили да ги прими силите;
- извештај за правата и имунитетот на силите;
- крајната граница за временското траење на мандатот.⁷³

Петто, неформално барање за меѓународна поддршка на ОН. Овие барања се упатуваат од страна на Обединетите нации со цел да се добие информација за придонесот на земјите – членки кои ќе партиципираат во мировната операција.⁷⁴

Шесто, билатерални и мултилатерални средби. Овие средби се одржуваат континуирано преку постојани мисии, со цел да се одредат идните правци на мировните операции на Обединетите нации.⁷⁵

Седмо, носење на резолуции на Обединетите нации. Советот за безбедност врз база на извештајот на генералниот секретар, на билатералните и мултилатералните средби може да усвои резолуција. Оваа резолуција треба да содржи: мерки што исклучуваат користење вооружени сили (комплетен или делумен прекин на економските и на дипломатските односи) и мерки што вклучуваат користење на вооружени сили (демонстрација на воена солидарност, блокади, непосредни воени операции). Исто така, резолуцијата обезбедува мандат и овластувања за изведување на мировните операции.⁷⁶

Осмо, потребно е формално барање на државите членки. Во услови кога Советот за безбедност ќе ја донесе резолуцијата за примена на мерки, тогаш Обединетите нации се должни да упатат формално барање до оние држави што ја потврдиле подготвеноста да учествуваат во мировните операции. Во случај кога мандатот е подготвен, генералниот секретар потпишува „Договор

⁷³ Стојан Славевски, *Националната безбедност на Република Македонија и евроатлантските интеграции*, Диги принт, Скопје, 2003, стр. 40 и 41

⁷⁴ Марина Митревска, *Превентивна дипломатија и мировни операции*, Бомат графикс, Скопје, 2010, стр. 162

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid*, стр. 162 и 163

за статус на силите“. Всушност, со договорот се регулира статусот на силите односно правилата за ангажирање на силите.⁷⁷

2.2. ОД МЕНАЦИРАЊЕ СО КРИЗИ ДО ПРЕВЕНЦИЈА НА КОНФЛИКТИ

2.2.1. Од менаџирање со кризи до превенција на конфликти: промена во парадигмата

Меѓународната заедница често, на кризите и заканите по меѓународниот мир одговараше на реактивен, *ad hoc* начин. Креаторите на политиката и теоретичарите кои денес се заинтересирани за решавањето на конфликти, се сложуваат дека спречувањето на насилните конфликти во основа повеќе се претпочита отколку *post hoc* одговорите, т.е. после избувнувањето на насилството. Така, се појави релативно нов концептуален начин на превенција на конфликти, што, барем теоретски, ја дава логиката за преземање мировни акции пред започнувањето на внатрешно или меѓународно вооружено насилство.⁷⁸ Во суштина, *ad hoc* начинот на дејствување на меѓународните организации (ООН) во некои случаи може да го загрози суверенитетот на државата, и да го доведе до знак прашалник легитимитетот на донесените одлуки од страна на институциите во државата. Но, според мене, *post hoc* начинот на дејствување многу тешко може да доведе до разрешување на конфликтот бидејќи честопати тој е закаснета и ненавремена реакција на меѓународната заедница (Руанда) и затоа треба да се претпочита првиот начин на дејствување во случаи на криза.

Во практиката, конфликтите постојано се преобразуваат и можат да се движат од релативно мирни, преку латентни (прикриени) до масовно насилство. Иако хронолошкиот редослед на меѓународните мировни напори е логична низа, реалноста на терен ги прават *намерата* и *начинот* на превентивната акција порелевантни за разрешувањето на конфликтите и

⁷⁷ Марина Митревска, *Превентивна дипломатија и мировни операции*, Бомат графикс, Скопје, 2010, стр. 163

⁷⁸ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 57

миротворењето, отколку времето и редоследот на прашањето кога превентивната акција, всушност, се случува (иако времето е секако важно).⁷⁹

Со завршувањето на Студената војна, меѓународната безбедносна средина претрпе големи и важни промени. Сè повеќе се бараа алтернативни начини на дејствување од страна на политичките аналитичари и теоретичари. Токму затоа, превентивниот пристап доби на значење.⁸⁰ Политичките теоретичари се стремеа да ја дефинираат појавата на превенција на конфликти. Иако постојат различни начини на кои таа се дефинира, во едно ќе се сложат дека превенцијата на конфликти е дефинирана како серија од политички акции и инструменти креирани:

1. да спречат предвиден, неизбежен почеток на насилството;
2. да го спречат повторното интензивирање на насилството откако тоа било запрено;
3. да ја спречат неговата понатамошна ескалација, откако тоа било ставено под контрола.⁸¹

Превенцијата на конфликти е концепт кој поддржува бројни стратешки политички акции кои се обидуваат да го спречат почетокот, ескалацијата или враќањето на насилниот конфликт. Поимите превентивна дипломатија и превентивно воено распоредување се двете страни на монетата наречена решителна акција.⁸²

Превентивната дипломатија го вклучува во себе процесот на испраќање на дипломати од висок ранг од регионална или од меѓународна организација или од држава во конфликтната зона за да им помогнат на спротивставените страни да ги променат перцепциите и да преземат деескалаторни мерки во конфликтот во кој се вмешани. Државите и меѓународните организации не се единствените актери; невладините организации, религиозните организации и еминентни личности кои делуваат самостојно, но и во координација со други, може да ја имаат истата

⁷⁹ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 57 и 58

⁸⁰ *Ibid*, стр. 58

⁸¹ Имено, оваа поделба се анализира понатаму во магистерската теза во случајот Сомалија.

⁸² Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 58

цел. Главниот начин на помирување е преку *преговарање* или *посредување*, без разлика на актерот или степенот на инволвираност.⁸³ Вака дефинирана превентивната дипломатија, според мене, е многу значајна во процесот на превенирање на конфликти поради тоа што во случај на конфликт, од големо значење би било мислењето, како и искуството на еминентни личности од меѓународната сцена. Конфликтните страни побрзо би седнале на преговарачка маса доколку се потпрат на советите на меѓународно – признаените личности и сето тоа би довело до брз расплет на настаните.

Превентивното воено распоредување, пак, во себе ги вклучува следните области: хуманитарна заштита, набљудување и мониторинг на разоружување, известување за кршењето на човековите права, придружување при враќањето на раселените лица, како и распоредувањето на борбени трупи заради одвраќање на вооружениот конфликт или спроведување на условите за мировен договор или друг мандат на мисијата.⁸⁴

Ваквите начини на превентивно делување се од големо значење во понатамошниот развој на настаните. Сите актери кои се вклучени во овој процес се стремат да влијаат во позитивната разврска на конкретниот случај.

Наспроти дипломатскиот и воениот пристап кон превенцијата, развојната работа може да биде ориентирана кон *потенцирање на „корените“ на конфликтите*, на тој начин што регион или држава склони кон конфликт ќе бидат способни да го избегнат почетокот или ескалацијата на насилниот конфликт.⁸⁵ Оттука, вака дефинираниот начин на превенција на конфликти (на „корените“ на конфликтите) подоцна е анализиран во конкретните случаи во Хаити и Сомалија. Најпрвин е разработен историскиот аспект кој довел до појавата на непријателствата двете земји. Во интерес на проблемот кој што се истражува, сметам дека многу важна е историската позадина на конфликтот бидејќи на тој начин суштински се навлегува во постоечкиот спор и многу е полесно да се искоренат непријателствата кога се знае директниот причинител за појавата на истите.

⁸³ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 58

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ *Ibid*, стр. 58 и 59

Навремената реакција на Обединетите нации само го потврдува успехот во случаите Хаити и Сомалија.

Миротворењето во сите негови аспекти, без разлика дали се прави од страна на државници или дипломати, од војската, од хуманитарните работници или од еминентни лица, се спроведува под комплексни услови. Самиот број посредници, мноштвото и раздразливата природа на конфликтните страни (посебно вооружени невладини групи) и заменувањето на политичкиот со економски терен, на кој сите тие виртуелно оперираат, води до уверување дека и процесот и резултатите на мировните напори се карактеризираат со недоверливост.⁸⁶ Оттука, вака дефинирано, миротворството е сложен процес кој освен во политичката сфера се проширува и во други сфери (економска, социјална, сфера за заштита на човековите права). Поради чувствителноста на целиот овој процес, и актерите кои се вклучени во истиот, настаните кои што се случуваат треба да се земаат со резерва, сè додека целосно не се потврдат.

Превенцијата на конфликти, како организирано множество активности наменети за зачувување или консолидирање на мирот, го означува преминот од реалистичката парадигма, која ја нагласува меѓународната политика со кризен менаџмент до покритичен пристап, што во најмала мерка, бара да се предвиди насилството или масовната ескалација на насилството, а во некои случаи бара да се оди подалеку и да се пронајдат корените на насилството пред тоа да избувне.⁸⁷ Иако постои оваа дихотомија во политичката наука, сепак, теоретичарите ќе се согласат дека важна е навремената и успешна реакција на меѓународните институции која ќе придонесе во заштитата на меѓународниот мир и безбедност.

2.2.2. Појавувањето на превенцијата на конфликти

Од искуствата стекнати во последните децении, развојот на практиката и проучувањето на превенцијата на конфликти се издигна на повисоко рамниште. Некои од меѓународните институции претрпеа низа промени:

⁸⁶ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 59

⁸⁷ *Ibid.*

- Во рамките на Советот за надворешни односи се создаде „Центар за превентивна акција“.
- Организацијата за безбедност и соработка на Европа формира „Центар за превенција на конфликти“.
- Комисијата на Каренци корпорацијата за превенирање на конфликти ги обедини истражувачите и практичарите од целиот глобален политички спектар и почна да промовира нова рефлексија, преку предавања, истражувања и дипломатија, сите засновани на претпоставката дека конфликтот навистина може да биде спречен.
- Националните владини агенции, мултилатералните организации и организациите за цивилно општество постепено го прилагодуваа концептот на превенција на конфликти според нивната реторика и практика.
- Дипломатските академии и дипломатското образование по меѓународни прашања започнаа да ја нагласуваат и да предаваат за превенцијата на конфликти, надополнувајќи го класичниот пристап за анализирање на историски случаи на менаџирање со кризи.⁸⁸

Овие структурни промени во меѓународната заедница го доведоа процесот на превенција на конфликти до повисоко ниво, кој во иднина ќе има позитивни ефекти во менаџирањето со конфликти.

Постоењето на некои меѓународни организации – ООН, НАТО и ЕУ и др. – во последните две децении покажа дека води кон неуспех да предвидат и превенираат регионални и внатрешни војни, со што ја доведе до знак прашалник причината за нивното постоење и легитимност на одлуките кои тие ги носат, како и процесите со кои тие ја креираат меѓународната политика. Во повеќето изразено лоши случаи, вклучувајќи ја Руанда (на работ на геноцид) и Босна и Херцеговина (по распадот на Југославија), постојаните инструменти на меѓународната заедница, меѓу кои и распоредувањето на вооружени мировници со хуманитарни мандати,

⁸⁸ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 62

високото ниво на дипломатски контакт – групи овластени да изготвуваат договори и да им ги предлагаат на конфронтираните страни, едноставно се покажаа како неуспешни заради степенот на човечкото страдање што тие го предизвикуваа. Историјата после тие неуспеси, се повтори и во други области од светот, вклучувајќи ги конфликтите во Демократска Република Конго, Уганда и на други места.⁸⁹

2.2.3. Концепциска еволуција на превенцијата на конфликти

Превенцијата на насилен конфликт веќе подолго време е главна преокупација на лидерите, државите, алијансите и меѓународните организации, можеби толку долго, што некои го избраа насилниот конфликт како политички начин на разрешување на работите.⁹⁰ Иако тие стојат цврсто на својата определба, сепак сметам дека воениот начин не е соодветен за да се дојде до решение. Многу од примерите за ваков вид на превенција само сведочат за тоа, и нивната спротивставеност од ден на ден сè повеќе се продлабочува. Затоа сметам дека овој начин многу тешко може да вроди со плод.

Во поновата современа историја, превенцијата на конфликти е пропагирана како стремеж на меѓународна соработка. Повелбата на ООН, во својата преамбула, се фокусира на превенцијата на војна, како една од главните цели на ООН од нејзиното формирање.⁹¹ Таа е еден вид на „гаранција“ дека земјите – членки ќе ги решаваат споровите по мирен пат, така што нема да бидат загрозени меѓународниот мир и безбедност. На тој начин што ќе развиваат пријателски односи помеѓу нациите, засновани врз принципот на почитување на еднакви права и самоопределба на народите, ќе влијаат во подобрувањето на универзалниот мир.

⁸⁹ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 62 и 63

⁹⁰ *Ibid*, стр. 63

⁹¹ *Ibid*.

2.2.3.1. Основата на Повелбата на ООН за превентивна акција

Повелбата на ООН содржи бројни членови за практикувањето на превенција на конфликти, меѓу кои:

- Член 34, Глава VI – *„Мирно решавање на спорите“* овозможува „Советот за безбедност на ООН да го испитува секој спор или секоја ситуација што би можела да доведе до меѓународно недоразбирање или да прерасне во спор, за да утврди дали продолжувањето на тој спор или таа ситуација може да го загрози одржувањето на меѓународниот мир и безбедност“.⁹² На тој начин, секоја потенцијална ситуација која може да прерасне во конфликт е мониторирана од страна на Обединетите нации. Со овој член само се потврдува основната цел на ОН, а тоа е дека таа е формирана како институција која ќе биде „чувар на светскиот мир“.
- Член 36 го овластува Советот за безбедност да им обрне внимание на која било од страните во спорот да го разрешат спорот со мирни средства, доколку неговото продолжение би можело да го загрози меѓународниот мир.⁹³ Со овој член се заштитуваат останатите земји, кои може, но и немора да бидат членки на ОН, од понатамошно прелевање на конфликтот во нивните граници.
- Во Глава VII, *„Дејствија во случај на закани по мирот, нарушување на мирот и акти на агресија“*, член 39 ја нагласува акцијата на Советот за безбедност на ООН „за да се одржат или повторно да се воспостават меѓународниот мир и безбедност“.⁹⁴ Овој член го овластува Советот за безбедност да презема акции кои ќе имаат за цел да го одржат меѓународниот мир.
- Член 40 му дава на Советот на безбедност на ООН овластување да побара од страните да преземат привремени мерки (како

⁹² Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 64

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*

прекин на огнот, повторно распоредување, итн.) во пресрет на разешување на конфликтот.⁹⁵

- Член 43 ги обврзува сите членки на ООН дека на Советот за безбедност, по негов повик и согласност со посебна спогодба или спогодби, ќе му стават на располагање вооружени сили, што се потребни заради одржување на меѓународниот мир и безбедност.⁹⁶ Со овој член се прецизира дека Советот за безбедност може да употреби и вооружени сили доколку тоа е единствениот начин на разрешување на конфликтот.
- Со член 50 се прецизира „ако Советот за безбедност преземе превентивни или присилни мерки против која било држава, секоја држава, без оглед на тоа дали е членка на Обединетите нации или не е, а која ќе се соочи со особени економски проблеми што настанале заради извршување на тие мерки, има право да се советува со Советот за безбедност во врска со тие проблеми“.⁹⁷ Овој член го дефинира советодавниот карактер на Советот за безбедност, во економска сфера.
- Член 99 го овластува генералниот секретар да му обрне внимание на Советот за безбедност „за секое прашање, кое по негово мислење, може да го загрози одржувањето на меѓународниот мир и безбедност“.

И покрај многуте превентивни аспекти на Повелбата, системот на ООН во целина и меѓународната заедница останала цврсто вкоренети во употребата на други мерки, односно реакции.⁹⁸ Но, сепак, ООН на еден поинаков начин делуваат во превенирањето на конфликти. Тие овозможуваат земјите да соработуваат за да ги решат светските проблеми, како сиромаштија, болести и деградирање на околината. На тој начин го унапредуваат и координираат економскиот и општествениот напредок на земјите во развој, со идеја дека таквите проблеми создаваат извори на конфликт кои можат да доведат до војна.

⁹⁵ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 64

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.*

2.2.3.2. Премин од реакција кон превенција

Постојат неколку важни концептуални правци кои влијаат во развојот на целокупната практика на разрешување на меѓународен конфликт, меѓу кои и процесот на превенција на конфликт. Во текот на 1980 – тите, во темните години на Студената војна, голем број на меѓународни интервенции (Намибија и Камбоџа), креираа нови приоритети за похोलистичко, мултидисциплинарно чување на мирот, кои во себе ги комбинираа: воените сили и хуманитарната помош со акцент на владеењето и постконфликтна правда и помирување. Како и со бројните минати напори, овие операции се случија после насилството и пред заклучокот за целосен мировен договор. Начинот на интервенција беше сè уште „реакција наместо превенција“.⁹⁹ Може да се забележи дека ваквиот начин на реакција во услови на конфликт секогаш не биле гаранција за позитивна разврска на нештата (бидејќи се случувале по појавата на насилство), сепак важно е да се напоменат поради еволутивниот процес на појавата превенција.

Сепак, панорамата на глобалните конфликти почна да се менува на вознемирувачки начини. Концептот на превенција на конфликти доби сила бидејќи јачината на внатрешните, регионалните и меѓудржавните војни порасна по крајот на Студената војна. Не сите од наследените конфликти од Студената војна се решија сами по себе по нејзиниот завршеток. Серија шокантно насилни внатрешни и меѓудржавни војни беа иницирани и водени, околу прашање за „етнички“ и „религиозен“ идентитет. Ваквиот вид на конфликти создаваа огромни хуманитарни кризи, а цивилите не беа повеќе „колateralна штета“ туку директна цел. Завојуваните страни беа често бунтовни, отпорни на преговори, наклонети да го прекршат прекилот на огнот и посветени на насилството. Меѓународното раководство и глобалното јавно мислење почнаа да поддржуваат поцврста акција како одговор на оваа ситуација.¹⁰⁰

⁹⁹ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 65

¹⁰⁰ *Ibid*, стр. 65 и 66

2.2.3.3. Самитот на Советот за безбедност и Агендата за мир

По завршувањето на Студената војна, Советот за безбедност на ОН, за прв пат во својата историја се состана на Самит на шефови на држави и влади на 31 јануари 1992 година. Советот му даде за задача на генералниот секретар на ООН да поднесува извештаи за начините како да се зајакне капацитетот на Обединетите нации за „превентивна дипломатија, за миротворство и чување на мирот“.¹⁰¹ Оваа одлука беше производ на дотогашната хаотична состојба во меѓународната заедница.

Така, еден од најкритичните современи концептуални патокази беше публикацијата на генералниот секретар на ОН Бутрос Бутрос – Гали, *Агенда за мир: превентивна дипломатија, миротворство и чување на мирот*, излезена пет месеци по Самитот на Советот за безбедност. Во неговиот извештај, генералниот секретар напиша дека целите на ООН мора да бидат:

- „да се бара идентификација на ситуации во нивната најрана можна фаза кои би можеле да произведат конфликт, и да се направи напор преку дипломатија да се отстранат изворите на опасност пред да резултираат со насилство“;
- таму каде што конфликтите ќе избувнат, да се започне со миротворство, кое има за цел разрешување на прашањата кои довеле до конфликт;
- преку чување на мирот, да се работи на зачувување на мирот, без разлика колку е тој кревок, таму каде што борбите се запрени, да се помогне во имплементирање на договорите постигнати од миротворците;
- да се биде подготвен да се помага во градењето на мирот во неговите различни контексти; повторно градење на институциите и инфраструктурите на нациите растргнати од цивилна војна и неволји; и градење на врски на мировна взаемна корист помеѓу нациите кои порано биле во војна;

¹⁰¹ Забелешка од Претседателот на Советот за безбедност, 3046 – ти состанок на Советот за безбедност на ООН, С/23500, 31 јануари, 1992

- и во најголема смисла, да се разгледаат најдлабоките причини на конфликтот; економските, социјалните и политичките причини...¹⁰²

Според тоа што беше наведено во Агендата, може да се заклучи дека таа во наредниот период ќе се обиде да воспостави нов концепт на превенција на конфликти, кој ги опфаќа следниве димензии:

- 1) на политичката сцена ќе настапи *дипломатијата*, со чија помош ќе се намалат несогласувањата пред да резултираат со конфликт;
- 2) лоцирање на конфликтот во неговата најрана фаза;
- 3) зачувување на мирот и повторна обнова на институциите.

Преку овие димензии, ОН ќе се обидат навремено да реагираат при спречување на конфликтот.

Теоретичарите кои го истражуваат овој проблем, ќе се сложат дека во нејзината најчиста форма, превенцијата на конфликти опфаќа акција што е преземена пред потенцијалната појава на конфликтот. Сепак, во пракса, конфликтите се карактеризираат како динамичен процес и можат многу лесно да ги надминат дури и најдобрите намери на превентивните практики. Така, акцентот на раната акција по избувнувањето на насилството и превенцијата на понатамошното враќање на мирот и безбедноста се задолжителни дополненија на основната дефиниција.¹⁰³

Инструментите за таквото реализирање беа повторени од генералниот секретар на ООН, вклучувајќи употреба на: дипломатска мисија на генералниот секретар, висок персонал или регионални организации. Таквата превентивна дипломатија би користела според потребите:

- мерки за градење доверба;
- мисии за изнаоѓање на факти од главните органи на ООН;

¹⁰² Boutros Boutros – Ghali, *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*, United Nations, New York, 1992

¹⁰³ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 68

- мрежи за рано предупредување кои користат специјализирани агенции на ООН на територијата на конфликтните региони, како и знаењето на регионалните организации;
- превентивни воени распоредувања кои или би го одвратиле агресорот или би ги редуцирале тензиите помеѓу потенцијалните внатрешни или меѓудржавни конфликтни страни;
- создавање на демилитаризирани зони, посебно на заедничките граници.¹⁰⁴

Сите овие инструменти го надополнуваат мозаикот наречен „превенција на конфликти“. При превентивното делување организацијата се служи со нив за ефикасно и навремено разрешување на конфликтот.

Документите кои понатаму се донесуваа (како на пример Агендата за мир од 1992 година) беа во целосна согласност со Повелбата на ОН. Тоа го потврдува чл. 2, Глава VII, во која „се признава домашната јурisdикција на државите и се забранува меѓународна интервенција без согласност на државата“.¹⁰⁵ Според тоа, може да се заклучи дека ОН ги почитуваат суверенитетот на државата и легитимитетот на одлуките што ги донесуваат нејзините институции.

Агендата за мир, исто така, предлага поиновативен концепт („постконфликтно градење на мирот“) кој е поврзан со превенција на повторно појавување на конфликтот, со што би се опфатиле многу разновидни активности кои се протегаат од деминирање, демобилизација, разоружување и реинтеграција, до поддршка за формирање на демократски владејачки структури во постконфликтната држава.¹⁰⁶ Ваквиот нов начин на превенирање, во суштина, само ќе придонесе кон зајакнување на националните капацитети за управување со конфликти, како и поставување на темели за траен мир и развој.

¹⁰⁴ Агенда за мир, параграфи 23 – 33

¹⁰⁵ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 68

¹⁰⁶ *Ibid*, стр. 69

2.2.4. Критиките за превенцијата на конфликти

Како и сите појави, така и концептот на превенција на конфликти и активностите кои припаѓаат во таа сфера не се без критики. Дефинирањето на овој процес од страна на *Бутрос – Гали*, беше критикувано како премногу обемно. Доколу подетално се анализира Агендата за мир, може да се забележи дека овој концепт го опфаќа целиот циклус на конфликтот. Исто така, може да се заклучи дека недоволните напори за превенција на конфликти можат само да го забават почетокот на насилната фаза на еден конфликт.¹⁰⁷

Стедман јасно тврди дека некои конфликти мора „да се влошат пред тие да се подобрат“. Во неговата негативна евалуација за европското рано признавање на словенечката и хрватската независност, тој тврдеше дека „инсистирањето да се преземе превентивна акција – да се направи нешто, било што – може да доведе до неразработени политики и недостаток на стратедиска смисла“.¹⁰⁸ Вака дефинираната критика на *Стедман* во врска со превенција на конфликти, само ја потенцира неизбежноста на појавата на конфликт за да може да се превенира истиот.

Мајкл Лунд, има пишувано за превенцијата на конфликти, и забележал дека активностите за разрешување на конфликти преземени да се испитаат основните причини за конфликтите, може всушност да ги испушти акутните индикатори на непосредното политичко насилство, посебно во внатрешните војни.¹⁰⁹ *Лунд* наведува дека не треба да се насочиме само кон разработка на основните причинители на конфликти, бидејќи на тој начин може да ги изоставиме суштинските показатели кои може да не доведат до причините за појава на конфликтот.

Други имаат забележано дека транзициите во демократијата и капитализмот во слободна трговија, кој се стреми да им обезбеди на луѓето подобро учество во политичкиот и економскиот систем, може всушност да го

¹⁰⁷ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр. 77

¹⁰⁸ Stephen J. Stedman, *Alchemy for a New World Order: Overselling 'Preventive Diplomacy'*, *Foreign Affairs*, vol. 74, no. 3, 1995, стр. 17 – 19

¹⁰⁹ Chester Croker, Fen Osler Hampson, Pamela Aall, *Managing Global Chaos*, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 2003, стр. 383

влоши конфликтот. Тоа се случува кога растечките политички партии гледаат во конкуренцијата противник за контрола на ресурсите и моќта.¹¹⁰ На овој начин се потенцираат политичките и економските придобивки што може да ги имаат страните вклучени на конфликтот. Секоја од нив се обидува да ги задржи своите потенцијали на моќ и да ги контролира ресурсите со кои располага.

Во последните две декади превенцијата на конфликти значително се зголеми како поле на истражување и поле на практика. Овој пораст создаде жестоки дебати за соодветна анализа на фазите на конфликтот и соодветни механизми за превенција кои може да бидат имплементирани во и низ фазите на конфликтот. Концептуалната еволуција ги охрабри државите и меѓународните актери, како ООН, да ги признаат нивните дипломатски процеси внатрешно и да ги координира нивните превентивни механизми едни со други. Случаите во кои превентивната акција не успеа да се оствари, ја поттикнаа меѓународната заедница да се ангажира во размена во однос на потребата на акција и превенција наспроти потребата од реакција. Јасно може да се забележи дека меѓународната заедница треба да изоди долг пат во однос на мобилизирање на политичката волја, собирајќи и анализирајќи податоци за конфликтот и воспоставувајќи нови норми кои ќе ја водат превентивната акција. Ние почнавме да учиме од неуспесите и да очекуваме успеси. Превенцијата, за сета двосмисленост и комплексност која ги опкружува актуелните употреби, продолжува да ги привлекува сите кои сакаат хуманоста да го избегне хоророт на војната и да примени креативни и помалку принудни начини на адресирање на конфликтот.¹¹¹

¹¹⁰ Beverly Crawford, Ronnie D. Lipschutz, *The Myth of 'Ethnic Conflict': Politics, Economics, and 'Cultural' Violence*, UC Berkeley Press, Berkeley, 1998

¹¹¹ Марина Митревска, Антон Гризолд, Владо Бучковски, Ентони Ванис, *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009, стр.79 и 80

3. ИСТОРИСКА ПОЗАДИНА НА КОНФЛИКТОТ ВО ХАИТИ И СОМАЛИЈА

3.1. Случај Хаити

Сегашните тешкотии на Хаити делумно потекнуваат од периодот кога Хаити се стекна со независност од француската власт во 1804 година. Француската колонијална власт на Хаити имала свои специфични карактеристики. За разлика од нивните англиски колеги, Французите често влегувале во брак со нивните робови, создавајќи класа на мулати кои често ги праќале во Франција да го научат јазикот. Овие поединци мечтаеле, а понекогаш го остварувале успехот на своите господари. Истовремено поради бруталноста на француските сопственици на плантажи се создала нов вид на хаитска култура (*marronage*) која до ден денес е застапена во однесувањето на Хаиќаните. Тие сè уште претпочитаат да ги одбегнуваат своите противници отколку да се справат со нив.¹¹²

Периодот од 1791 до 1804 година резултираше со одредени промени. Се уништи „*plantation economy*“ (систем во кој економијата е базирана на масовно економско производство). На тој начин се создаде урбана елита која и покрај уништувањето на дотогашниот економски систем не се обиде да создаде нови можности. Така се создадоа два слоја во хаитското општество кое ги вклучуваше, од една страна селаните, и од друга припадниците на елитата. Иако и двата слоја делеа заедничко чувство на нација, кое се изроди од војната за независност, сепак имаше огромен јаз помеѓу нив. Додека селаните практикуваа вуду (*voodoo*) религија и говорела на креолски јазик, елитата, покрај креолскиот, го зборуваа францускиот јазик и практикуваше католицизам.¹¹³

Во последната деценија од ерата на Франсоа Дувалие, од средината на 1970 – тите до средината на 1980 – тите, имаше меѓународни напори за Хаити да излезе од стагнацијата и да прерасне во регионална пазарна

¹¹² Sidney Mintz, „*Can Haiti Change?*“, Foreign Affairs, 1995, стр. 73 – 86

¹¹³ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 26

економија. Овие напори имаа големи последици на тековната состојба на Хаити. Во текот на 1960 – тите години, режимот на Дувалие присилно се обидуваше да го намали присуството на елитата и да го промовира африканското раководство во државната администрација, војска и комерцијалните сектори. Со ваквиот вид на политика се создаде мала средна класа, зависна од режимот, но отворена кон дополнителна економска активност. Во 1980 – тите години, Жан – Клод Дувалие, кој го наследи Франсоа се обидуваше да постигне договор со неколку меѓународни организации. Со овој договор се предвидувахе Хаити да добие помош за развој како дел од Иницијативата на Карипскиот басен (CBI). Оваа помош се темелеше на претпоставката дека единствената економска предност на Хаити беше достапноста на евтина работна сила, за склопување стока за широка потрошувачка наменета за американскиот пазар. Но, при спроведувањето на ваквата политика се занемари историското исклучување на селанството од владејачката елита. Селаните сè уште живеаа во руралните области, имаа мал контакт со државата и ограничен пристап до услугите, целосно одделени од елитата. Поради големото разединување на концепциите на елитата и селаните за хаитската нација, кратко по осамостојувањето се создаде движење за промена. По соборувањето на Дувалие во 1986 година, Хаити се соочи со голем број на државни удари и неефикасни влади, додека елитата реагираше на народниот бунт. Неуспешниот обид за одржување избори во 1987 година, проследен со наместени избори во 1988, ја поттикна меѓународната заедница да испрати набљудувачи од ОН, ОАД, ОАЕ, Карипската заедница (КАРИКОМ) и САД да интервенираат со цел обезбедување слободни и фер избори во 1990 година – први во хаитската историја. Победи свештеникот Жан – Бертарн Аристид.¹¹⁴

Аристид, кој се сметаше за дел од народниот бунт, ги охрабруваше претходно замолчените Хаиканци, кои во неговото ветување за целосна трансформација на корумпираниот систем, најдоа решение за своите потреби. Тој, овој бунт го нарече „Лавалас“, или „поплава“. Во 1991 година, во деветмесечното владеење на Аристид, судирите помеѓу парламентот и претседателството беа чести. Поддржувачите на владата на Лавалас излегоа

¹¹⁴ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 26 – 29

на улиците да ги наметнат своите позиции. Многумина членови на хаитската елита ја сфатија жестоката реторика на Аристид како искоренување на стариот систем и повик за нивна ликвидација. Плашејќи се од истребување, хаитската елита возврати со државен удар во септември 1991 година. Водач на државниот удар беше Раул Седра. Први на помош пристапија ОАД и КАРИКОМ кои пружија хуманитарна помош за Хаити. Во есента 1992 година, генералниот секретар на ОН Бутрос Бутрос – Гали одобри заедничка мисија на ОАД и ОН на Хаити со цел да се одржат преговори со владата. Оваа мисија ја започна ерата на хуманитарната превенција на ОН на Хаити.¹¹⁵

3.2. Случај Сомалија

Сомалиското општество по традиција беше без државјанство и ориентирано главно на селскиот начин на економско производство. Роднинските врски базирани на потеклото на клановите ја дефинираа политичката заедница, а интеракцијата на традиционалните правила на однесување (*heer*) и исламското право (*шерџат*) претставуваа стожер на редот и мирот во општеството. По наметнувањето на колонијалното владеење, националниот сомалиски идентитет во зародиш, се претвори во средство за отпор и независност. Ослободувањето од колонијалното владеење на 1 јули 1960, беше придружено со доброволно обединување на Британскиот и Италијанскиот Сомалиленд. Националното кредо на новата независна Република Сомалија беше јасно во својата желба да го обедини под едно знаме и преостанатото сомалиско население во Џибути, регионот Огаден во Етиопија и североисточна Кенија.¹¹⁶

Иако со независноста се разви сомалиски национален идентитет, традиционалните политички идентитети базирани на клановите продолжија да постојат. Обидот на Сомалија да воведо демократски политички систем помеѓу 1960 и 1969 година стана игра на балансирање на интересите на клановите, што на крајот резултираше со поголема политичка поделба. На 21 октомври 1969 година, воениот удар без крвопролевање го донесе на власт

¹¹⁵ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 30 – 31

¹¹⁶ *Ibid*, стр. 57

генерал – мајор Мохамед Сиад Баре. Во првата деценија од неговата воена диктатура, Баре се обиде да го обнови чувството на национален идентитет со напуштање на „клановите“, усвојување на економската филозофија на „научниот социјализам“, воведувајќи сомалиски (користејќи латинско писмо) како официјален државен јазик и започнување на воена операција за да го стави регионот Огаден од Етиопија под своја контрола.¹¹⁷

И покрај овие обиди, Баре сè повеќе и повеќе се враќаше на системот на преференции базиран на клановите. Неговата поддршка која потекнуваше од неговиот потклан Дарод – Марехан, како и клановите Огаден и Долбаханте со членови од неговата поширока фамилија, кои следствено на тоа беа под заштита на владата, исклучувајќи ги сите други кланови. По поразот на Сомалија од Етиопија во војната во Огаден во 1976 – 1977, кој ја зголеми неговата параноја дека е предизвикан од клановите кои не беа под заштита на владата, Баре го забрза планот да ги наведе клановите еден против друг како дел од неговата стратегија *подели па владеј!* Со бавниот економски раст, постојаната сиромаштија, и неразвиеност, и шаблонот на вкупни прекршувања на човековите права од страна на режимот, еден од најбруталните во Африка, поделбите во општеството брзо растеа и се милитаризираа.¹¹⁸

Првата фракција беше ССДФ, формирана од мала група на воени офицери од поткланот Маџерен, кој организираше неуспешен државен удар против Баре, веднаш по неговиот пораз од Етиопија во војната за Огаден. Во 1981, водачите на кланот Исак, кој беше постојано малтретиран од страна на воените сили на Баре, го формираа СНД со цел да ја соборат владата. Во 1980 – тите, овие и други нови фракции се радикализираа, формирани по должина на границите на клановите и потклановите, бидејќи Баре настојуваше да ги елиминира своите противници со употреба на сила. Етиопија им даваше воена и економска поддршка, особено на СНД (Сомалиско национално движење), за соборување на Баре.¹¹⁹

¹¹⁷ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 58

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Ibid.*

Во 1988 година, како одговор на обновувањето на односите меѓу Сомалија и Етиопија, што ќе ја прекинесе етиопската поддршка за СНД, беше кренато големо востание во северозападна Сомалија. Како одговор на тоа, Баре ја искористи целата воена моќ, главно срамнувајќи ги со земја градовите Харгеиса и Бурао, и убивајќи илјадници цивили. Оваа епизода го означил крајот на владеењето на Баре. Се појавила нови фракции базирани на кланови, вклучувајќи го и Обединетиот сомалиски конгрес (ОСК) во кој доминирал кланот Хавије во 1989, со заедничка агенда за соборување на Баре. Како што овие сили ја зголемуваа моќта, дури и со дезертирања од војската, Баре постепено ја губел. Бидејќи различните воени фракции му ја одземаа контролата над голем дел од Сомалија, беше протеран од главниот град од страна на ОСК во јануари 1991 година.¹²⁰

Падот на претседателот Сиад Баре во јануари 1991 година резултирал со борба за власт и племенски судири во многу делови на Сомалија. Иако конфликтот започнал во јануари, во месец ноември избувнала најинтензивните борби во главниот град Могадишу, помеѓу двете фракции, едната, која го поддржувал привремениот претседател Али Мохамед Махди и втората, која го придружувал претседателот на Обединетиот сомалиски конгрес, генерал Мохамед Фарах Аидид. Оттогаш, борбите непрекинато траела во Могадишу и се проширила низ целата територија на Сомалија, со силно изразени вооружени елементи на контрола во различни делови на земјата. Некои прогласила сојуз со една или друга страна од двете фракции, додека други не. Бројни ограбувачки групи беа додадени кон конфликтот.¹²¹

Непријателствата резултираа со широко распространета смрт и уништување, принудувајќи стотици илјади цивили да ги напуштат своите домови и предизвикувајќи огромна потреба за итна хуманитарна помош. Речиси 4,5 милиони луѓе во Сомалија (повеќе од половина од проценетата популација) биле загрозувани од суров глад и болестите кои произлегуваат од него. Се проценува дека можеби 300 000 луѓе умреле од ноември 1991 година, а животите на најмалку 1,5 милиони луѓе биле изложени на

¹²⁰ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 58 и 59

¹²¹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#one>

непосреден ризик. Речиси еден милион сомалијци побарале засолниште во соседните земји и пошироко.¹²²

Покрај политичкиот хаос, се влошува безбедносната ситуација, а како резултат на тоа широко се распространуваат разбојништво и грабежите. Степенот на физичко уништување дополнително влијае на проблемот и ја ограничува испораката на хуманитарна помош. Исто така, конфликтот се заканува на стабилноста на територијата на целиот Сомалиски полуостров (т.н. Африкански рог), а неговото продолжување предизвика закани за меѓународниот мир и безбедност во регионот.¹²³

¹²² <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#one>

¹²³ *Ibid.*

ВТОР ДЕЛ

1. МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

1.1. Предмет на истражување

Влијанието на хуманитарните кризи е од големо значење за меѓународното општество. Тие можат да го сменат текот на настаните и одлуките во меѓународната политика. Креаторите на меѓународната политика, во кои спаѓаат и меѓународните организации (ООН), имаат разработен целосен систем за интервенција при појавата на хуманитарните кризи. Но, нивна најголема цел е како да се превенираат истите.

Предмет на истражување на овој магистерски труд е *Организацијата на обединетите нации и хуманитарните кризи: од превенција до интервенција*.

Проблемот е од комплексна природа при што би опфатил низа појави кои се случуваат во меѓународното општество. Врз база на теориските знаења за хуманитарните кризи, применети врз поединечни, актуелни примери, ќе се обидеме да добиеме претстава за тоа како се управуваат и раководат истите, но, и ќе се обидеме да дознаеме дали е можно нивно предвремено лоцирање со што би се спречило појава на кризни жаришта. Клучните елементи низ кои ќе ја видиме тековната состојба се искуствата на ООН со слични вакви појави.

Всушност со ова истражување ќе анализираме:

- со кои механизми располагаат ООН за превенирање и интервенирање во хуманитарни кризи;
- конкретни примери во кои се имплементирани тие механизми.

Со ова истражување ќе се утврди фактичката состојба за тоа колку е застапена улогата на меѓународниот фактор, поточно ООН, во разрешување на хуманитарните кризи. Истото би придонело за извесни реформи во однос

на мерките кои ги преземаат, сè со цел подобрување на квалитетот на нивното делување и постигнување ефикасност во работењето на органите кои се задолжени за навремено и успешно делување.

Исто така, во трудот ќе бидат прикажани искуствата од две земји во кои овој начин на делување го имат применето ОН, како и нивните позитивни и негативни искуства и практики кои се постигнати со истиот. Низ истражувањата прв впечаток е дека овој начин на делување во меѓународната политика е општо прифатен.

1.2. Цел и карактер на истражувањето

Во согласност со предметот на истражување на овој магистерски труд, како цели на ова истражување се поставуваат основни и поединечни цели и тоа:

❖ Основна цел

Да се согледа влијанието на меѓународниот фактор, поточно ООН во разрешувањето на хуманитарните кризи, и дали тие како меѓународна организација се доволно подготвени и едуцирани да извршат влијание кое подоцна позитивно ќе влијае во разрешување на кризата.

Покрај тоа целта е да се направи компарација помеѓу конкретни примери во чие разрешување се вклучиле ООН, начинот на кој што ООН пристапиле, методите кои тие ги употребиле како и целисходноста во разрешувањето на тие кризи.

❖ Поединечни цели

Поединечни цели кои произлегуваат од истражувањето се:

- какви стратегии и програми преземаат агентите на ООН во превенирањето на хуманитарните кризи;
- кои мерки ги преземаат при процесот на интервенција во кризата;
- кои начини и искуства се применуваат во разрешувањето на кризите (дали како пример се земаат само позитивните искуства или зависи од случај до случај).

❖ *Теоретски цели*

Ова истражување ќе биде насочено кон проучување на соодветната литература поврзана со хуманитарните интервенции кои се под раководство на ООН и тоа ќе придонесе да се прошират постојните, но и да се стекнат нови знаења кои имаат големо значење за определување на влијанието на ООН во разрешувањето на хуманитарните кризи. Теоретската цел има за функција да поттикне повеќе размислувања и идеи за нови механизми кои ќе придонесат кон зајакнување на односите во кои стапуваат актерите на меѓународното општество.

❖ *Апликативни цели*

Со овој труд ќе придонесеме кон правилна анализа и проценка на моменталната состојба која ќе биде од големо значење за превенција и навремена интервенција во потенцијалните кризи. Исто така и претходните искуства не треба да се земаат како тренд, нити да се наметнуваат од страна на ООН бидејќи секој случај е специфичен на свој начин. Се смета дека поттикнување на зголемувањето на свесноста на јавноста за оваа проблематика има особено значење.

За спроведување на ова истражување ќе бидат искористени: историски, дескриптивен и експликативен метод. Поточно, проблемот за хуманитарни кризи најпрвин ќе се разработи од историска гледна точка. Колку тој бил застапен во минатото и од кога и која појава води корени. Исто така ќе се обидеме да го дефинираме преку опишување на истиот како и негово разработување и анализирање. Исто така ќе се изврши компарација на конкретни примери кои извршиле големо влијание врз многу политички процеси. Ова истражување може да се каже дека ќе биде и прогностичко, бидејќи ќе се обиде да изнајде решенија со кои би се намалил бројот на хуманитарни кризи, односно нивно навремено превенирање и искоренување.

1.3. Задачи на истражувањето

Имајќи ја во предвид целта и предметот на истражувањето, нивната операционализација ќе се изврши преку реализација на низа специфични задачи кои поблиску ќе го определат предметот на истражувањето:

- да се идентификуваат појавите кои водат до појава на криза;
- да се утврдат елементите на хуманитарната криза;
- да се утврди влијанието кое го има хуманитарната криза кон останатите општествени, политички и економски процеси (како таа влијае врз целокупниот живот во меѓународното општество);
- да се утврди дали постои облик на примена на колективни заштитни мерки, или мерки за заштита на поединецот кои може да ги применат ООН сè со цел превенција од појавата на кризи;
- да се испита дали и покрај хуманитарната криза државата во која се одвива истата може да функционира нормално во рамките на својата внатрешна како и надворешна политика;
- да се утврдат органите на ООН преку кои можат да извршат превенција во појавата на хуманитарна криза;
- да се утврдат органите на ООН преку кои можат да извршат интервенција во хуманитарната криза;
- да се утврдат ефектите од хуманитарните мисии на ООН (позитивни и негативни) преку дадени примери;
- да се испита дали и колку можат ООН да обезбедат позитивен раст и развој на државата по завршувањето на кризата.

1.4. Истражувачки прашања

Бидејќи станува збор за теоретско, компаративно и квалитативно истражување потребно е да се определат истражувачките прашања. За таа цел постојат две форми на истражувачки прашања, централно прашање и придружни потпрашања.

1.4.1. Централно прашање

- Постои ли стратегија на Обединетите нации која што би можела да помогне при рано превенирање и интервенирање во веќе започната хуманитарна криза?

1.4.2. Придружни потпрашања

- Низ кои органи на ООН се канализира процесот на хуманитарна криза?
- Какво е досегашното искуство на ООН во разрешувањето на хуманитарните кризи?
- Дали во предвид се земаат и други фактори (како: влијанието на внатрешната и надворешна политика, јавното мислење, улогата на политиката на Советот за безбедност, итн.)?

1.5. Методи, техники и инструменти на истражување

Во контекст на предметот и целите на истражувањето, како и за докажување на веродостојноста на хипотезите во ова истражување како најсоодветен метод за обработка на податоците е аналитичкиот метод, со примена на анализа на содржина и компаративна анализа.

Анализа на содржина – со помош на овој метод се врши анализа на текстови, трудови во кои се опишани истражувања вршени во минатото и денес, во смисла на влијанието на хуманитарните кризи врз креирањето на политичките процеси како и начинот на кој што ООН пристапуваат кон нивното разрешување. Тука се вклучени и проучувањето на одлуки, програми, и други документи кои се од меѓународно значење. Сето ова е со цел да се овозможи увид во фактичката состојба.

Компаративна анализа – врз основа на анализа на начините на кои ООН пристапиле кон превенција и интервенција во некои меѓународни кризи, со помош на овој метод ќе се изврши споредба на актуелни хуманитарни кризи. На овој начин би се извлекле некои заклучоци и позитивни искуства кои би можеле да се применат во иднина сè со цел подобрување на механизмите и начините со кои што ОН би пристапиле во разрешувањето на потенцијалните конфликти. Исто така ќе се изврши компарација на конкретни примери кои извршиле големо влијание врз многу политички процеси.

За спроведување на ова истражување ќе биде искористен и историски метод. Поточно, проблемот за хуманитарни кризи најпрвин ќе се разработи

од историска гледна точка. Колку тој бил застапен во минатото и од кога и која појава води корени. Ова истражување може да се каже дека ќе биде и прогностичко, бидејќи ќе се обиде да изнајде решенија со кои би се намалил бројот на хуманитарни кризи, односно нивно навремено превенирање и искоренување.

ТРЕТ ДЕЛ

1. ПРЕВЕНЦИЈА НА ОН ВО ПОНАТАМОШНАТА ЕСКАЛАЦИЈА НА КОНФЛИКТТОТ ВО ХАИТИ

Пред да пристапам кон конкретниот пример на превенција на конфликтот во Хаити од страна на ОН, ќе се обидам да ја дефинирам појавата на **превенција на конфликти**. Од големо значење за навремено и правилно интервенирање за време на хуманитарна криза претставува и превентивното делување. Според формулацијата на поранешниот генерален секретар на ОН Бруто Бруто – Гали, превенцијата на конфликти е активност со која се спречува да се дојде до спор; постоечките спорови да ескалираат во конфликти и ако до нив се дојде, да се ограничи нивното ширење: „Превентивното делување најважното прашање со кое денес се соочуваме... Тоа чини 1% од тоа што го плаќаме кога започнува ескалацијата на конфликтот. Предизвик на превентивното делување е да се најдат начини со кои ќе обезбедат натпреварувањето за власт и ресурси да не ја турнат целата заедница во напливот на насилство. Потребно е да се изградат модели за развој, институции, политичка култура и етички вредности. Мора да ја повикаме целата заедница на држави да го успорат суштинскиот проблем на трансфер на конвенционалното оружје“.¹²⁴ Вака дефинирана, превенцијата на конфликти всушност се занимава со поединечни прашања пред тие да прераснат во проблеми и решавање на проблеми пред тие да добијат една поинаква димензија, и да ескалираат во вооружен судир кој може да влијае во загрозувањето на мирот и безбедноста. На тој начин, таа се обидува го спречи ширењето на веќе настанатата конфликтна ситуација. Исто така, превенцијата на конфликти се обидува да го сопре масовното вооружување и премин на оружјето од една во друга територија.

Основна функција на превентивното делување е да го разреши спорот помеѓу страните пред тој да прерасне во насилство. Во таа смисла, активноста на ОН насочена кон превенција на избивање на спорови, кон превенција

¹²⁴ *An Agenda for Peace, Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping. Report of the Secretary – General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992 (A/47/277 – S/24111, 17 June 1992), para. 23*

постоечкиот спор да ескалира во конфликт и да се ограничи неговото проширување доколку подоцна тој се појави, ја чини содржината на превенцијата на конфликти. Таа може да се изведува во рамките на системот на ОН од страна на генералниот секретар, преку високи функционери или специјализираните агенции и програми, како и од страна на Советот за безбедност или Генералното собрание. Носители на превентивната активност можат да бидат и регионалните организации, но, во тесна соработка и со координирана активност на ОН.¹²⁵ Како составен дел од системот на ОН, превентивното делување може да се спореди со поимот „превентивна медицина“, односно таа има за цел навремено да ја востанови болеста што може да настапи пред тоа да биде доцна.

1.1. Рана превенција на Обединетите нации во понатамошната ескалација на конфликтот

По заминувањето од власт на претседателот Жан – Клод Дувалие, во 1986 година, Хаити имаше серија на краткотрајни влади. Во 1990 година, привремената влада во земјата побара од Обединетите нации да ги набљудуваат изборите во декември 1990 година.¹²⁶

Набљудувачката група на ОН за верификација на избори на Хаити (ONUVEN) ја набљудуваше подготовката и одржувањето на изборите, кои беа оценети како „мошне успешни“ од страна на шефот на мисијата ONUVEN. Жан – Бертран Аристид, член на Националниот фронт за промени и демократија, беше избран за претседател.¹²⁷

Но, во 1991 година, генерал – потполковник Раул Седера изврши државен удар, со што го заврши демократското владеење на скоро избраниот претседател. Како резултат на тоа, претседателот Аристид замина во егзил. Организацијата на американски држави (ОАД) и ОН го осудија државниот удар и започнаа дипломатски напори за повторно враќање на демократското

¹²⁵ Лидија Георгиева, *Творење на мирот*, Југореклам, Скопје, 2007, стр. 184

¹²⁶ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr1.html>

¹²⁷ *Ibid.*

влеење. Генералниот секретар на ОН, на барање на Генералното собрание, назначи специјален претставник за Хаити, г – дин Данте Капуто.¹²⁸

Како одговор на влошената ситуација, а по барање на г – дин Аристид, во 1993 година беше распоредена заедничка мисија на Обединетите нации и ОАД (Меѓународната цивилна мисија во Хаити – MICIVIH). Таа имаше за цел да ја следи ситуацијата и да го испитува кршењето на човековите права.¹²⁹

Специјалниот пратеник Капуто се обиде да постигне договор за назначување на премиер на чело на владата за национално единство, амнестија за лидерите кои го извршија државниот удар и враќање на претседателот Аристид. Но, неговите предлози не беа прифатени.¹³⁰

Во обид повторно да го врати уставното право, Советот за безбедност воведо ембарго за нафта и оружје на Хаити во јуни 1993 година. Генералот Седра дури тогаш се согласи да стапи во преговори. Таквите преговори беа спроведени во Њујорк од страна на специјалниот претставник. На овие преговори, кои беа одржани до јули, се дојде до взамен договор: претседателот Аристид да се врати на Хаити во октомври истата година.¹³¹

Како што беше предвидено со преговорите, Советот за безбедност го суспендираше ембаргото и воспостави мисија на ОН во Хаити (УНМИХ) за да им помогне на вооружените сили во нивна модернизација и за создавање на нова полициска сила.¹³²

1.2. Мисија УНМИХ (UNMIN)

1.2.1. Воспоставување на мисијата УНМИХ

Во договорот од Њујорк биле вклучени одредби за помош при модернизација на вооружените сили на Хаити и во воспоставување на новите полициски сили. При спроведувањето на овие одредби ќе биде присутен персоналот на ОН. На 25 август, генералниот секретар го приложи својот Нацрт – план во Советот за безбедност за своите планови во овој поглед. Тој

¹²⁸ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr1.html>

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Ibid.*

препорача испраќање на мисија на Хаити која би имала мандат од шест месеци, и би се состоела од 567 цивилни полициски набљудувачи, 60 воени инструктори и воена единица со големина од околу 500 лица. Мисијата ќе биде предводена од страна на специјалниот претставник на генералниот секретар, г – дин Капуто, кој исто така ќе ги надгледува активностите на мисијата МИЦИВИХ и кој ќе ги координира активностите на двете мисии.¹³³

Што се однесува до модернизацијата на вооружените сили, генералниот секретар изјави дека тимовите за воена обука ќе обезбедат обука на офицери и подофицери. Ваквиот вид на модернизација ги вклучува следните вештини со кои што ќе се стекнат вооружените сили: помош при катастрофи, потрага и спасување, надзор на границите и крајбрежните води. Единицата за воена изградба ќе има за задача да работи со војската на Хаити во области како што се: преобразба на одредени воени објекти за цивилна употреба и реновирање на медицински установи.¹³⁴

На 31 август 1993 година, Советот за безбедност, со својата резолуција 862 (1993), го одобри испраќањето на тимот кој ќе биде дел од мисијата на ОН на Хаити.¹³⁵

Тимот, предводен од г – дин Капуто, отпатува за Хаити на 8 септември 1993 година. Врз основа на наодите на тимот, генералниот секретар предвиди дополнителни појаснувања до Советот. При анализата на политичката ситуација на Хаити, тој истакна дека двете страни продолжиле во нивната поделба, со сè подлабока недоверба и сомневање. Политичката и социјалната клима во земјата и понатаму се карактеризираат со широко распространето кршење на човековите права и на други случаи на насилство. Генералниот секретар го сподели ставот на неговиот специјален пратеник дека во овие околности потребно е итно да се преземат конкретни чекори на меѓународната заедница за решавање на кризата на Хаити. Како резултат на тоа, тој препорача, Советот за безбедност да го одобри воспоставувањето на мисијата на ОН на Хаити (УНМИХ).¹³⁶

¹³³ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#two>

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ *Ibid.*

На 23 септември 1993 година, Советот за безбедност, со својата резолуција 867 (1993), го овласти воспоставувањето и итното испраќање на мисијата УНМИХ за период од шест месеци. Притоа, Советот ги повика сите фракции во Хаити јавно да се откажат од насилството како средство за политички израз.¹³⁷

1.2.2. Почеток на мисијата УНМИХ

Во согласност со резолуцијата 867 (1993) и по неопходните подготовки и консултации, тимот на мисијата УНМИХ, составен од 53 членови на воениот персонал и 51 член на полицискиот персонал, е распореден во Порт – о – Пренс, во периодот септември/октомври 1993 година. Меѓутоа, кога на 11 октомври бродот на ОН пристигна во Порт – о – Пренс, носејќи 220 лица од воениот контингент на ОН, неколку вооружени цивили (познати како „аташеа“) извршија напад на пристаништето и го спречија бродот од пристигнување на копно. Советот за безбедност издаде соопштение во кое длабоко жали за настаните од 11 октомври, притоа, повторувајќи дека непочитувањето на договорот од Њујорк повторно ќе предизвика враќање на ембаргото за нафта и оружје.¹³⁸

По заминувањето на бродот, останатите членови на мисијата УНМИХ го напуштија Хаити. Многу странски државјани си заминаа од Хаити, додека жителите на главниот град побегнаа во селата. Специјалниот претставник на генералниот секретар на ОН остана во Порт – о – Пренс до 6 ноември 1993 година.¹³⁹

1.2.3. Понатамошен тек на мисијата УНМИХ

По серијата инциденти во октомври 1993 година, членовите на мисиите УНМИХ и МИЦИВИХ, и на другите меѓународни агенции го напуштија Хаити, а Советот за безбедност го продолжи ембаргото.¹⁴⁰

¹³⁷ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#two>

¹³⁸ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#three>

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr1.html>

По понатамошните преговори, мисијата МИЦИВИХ се врати на Хаити во 1994 година. Мисијата го осуди кршењето на човековите права и по нејзиното враќање на Хаити, беше пречекана со опструкција. Советот за безбедност додаде на дотогашните санкции трговско ембарго, со исклучок на медицински и прехранбени производи.¹⁴¹

Тогашната *de facto* влада на Хаити го прогласи персоналот на мисијата МИЦИВИХ како непожелен и им даде 48 часа да ја напуштат земјата. Генералниот секретар, пак, загрижен за безбедноста на екипажот на мисијата, одлучи, во координација со генералниот секретар на ОАД, да ги евакуираат сите членови на мисијата.¹⁴²

Советот за безбедност во јули 1994 година ги овласти земјите членки на ОН да формираат мисија која ќе ги употреби „сите неопходни средства“ за олеснување на заминувањето на воените лидери и враќањето на демократското владеење. Советот, исто така, одлучи дека мисијата УНИМИХ ќе ги преземе мултинационалните сили откако ќе биде формирана безбедна и стабилна средина.¹⁴³

Генералниот секретар испрати специјален претставник да настојува кон враќањето на претседателот Аристид. Но, воените лидери одбија да се сретнат со специјалниот претставник. Подготовките за спроведувањето на одлуката на Советот за безбедност започнаа. Во септември 1994 година, САД и воените лидери на Хаити постигнаа договор со кој се предвидуваше избегнување на понатамошното насилство. Договорот беше донесен со посредство на делегација на САД, предводена од поранешниот претседател на Џими Картер. Тој беше донесен под услов неколку воени лидери на револуционерното движење на Хаити предвременно да се пензионираат, да се укине ембаргото и да се спроведат слободни парламентарни избори.¹⁴⁴

20.000 припадници на 28 земји – членки на ОН, предводени од САД, беа ангажирани на Хаити. Набргу по нивното распределување, им се приклучи тимот на мисијата УНМИХ.¹⁴⁵

¹⁴¹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr1.html>

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *Ibid.*

Генерал Седра поднесе оставка и замина од Хаити заедно со началникот на Генералштабот. На 15 октомври 1994 година, претседателот Аристид се врати на Хаити, а следниот ден ембаргото беше укинато. Членовите на мисијата МИЦИВИХ, исто така, се вратија на Хаити. Тие имаа за цел: унапредување на човековите права и обезбедување помош при изградбата на институциите.¹⁴⁶

Како што беше одлучено од страна на Советот за безбедност, мисијата УНМИХ ѝ помогна на Владата за одржување на безбедна и стабилна средина. Мисијата УНМИХ, исто така, помогна при создавањето на државна полиција. Обединетите нации и ОАД ги надгледуваа парламентарните и локалните избори во 1995 година, каде што победи коалицијата којашто беше здружена со претседателот Аристид.¹⁴⁷

1.2.4. Резултати од мисијата УНМИХ

Мисијата УНМИХ, помогна при остварувањето на следните цели:

- помогна при создавањето на погодна атмосфера за слободни и фер избори, и обезбеди техничка и логистичка поддршка на властите во Хаити кои беа одговорни за организирање и спроведување на парламентарните и претседателските избори во 1995 година;
- го поттикна формирањето и обуката на новата национална полиција на Хаити (HNP);
- ѝ помогна на владата на Хаити ги преземе своите одговорности и функции, притоа, одржувајќи ја безбедноста и стабилноста на средината со обезбедување на хуманитарните конвои, пристаништата и аеродромите.¹⁴⁸

И покрај напорите на мисијата УНМИХ, таа е надополнета од агенциите на ОН кои обезбедуваат хуманитарна и развојна помош. По враќањето на претседателот Аристид, агенциите на ОН во периодот од 1994 до 1996 година ги преземаат следните активности: проекти на УНДП за намалување на

¹⁴⁶ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr1.html>

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#nine>

сиромаштијата и заштитата на животната средина; помош на УНИЦЕФ за загрозените деца; обезбедување на храна и техничка помош од Светската програма за храна; земјоделска помош; помош во здравството и планирање на семејството; проекти за административни реформи итн.¹⁴⁹

1.2.5. Препорака за нова мисија

По завршувањето на мандатот на мисијата УНМИХ, Генералниот секретар препорачува воспоставување на нова мисија, позната како Мисија на Обединетите нации за поддршка на Хаити (УНСМИХ), чиј мандат ќе ги има следниве задачи:

- помош при професионализацијата на Националната полиција на Хаити;
- помош на властите на Хаити во одржување на безбедна и стабилна средина која е погодна за успешна обука на националните полициски сили;
- координација на активностите на ОН за промоција при градењето на институциите, националното помирување и економската обнова на Хаити.¹⁵⁰

1.3. Мисија УНСМИХ (UNSMIH)

1.3.1. Почеток на мисијата УНСМИХ

Врз основа на својата резолуција 1063 (1996) од 28 јуни 1996 година, Советот за безбедност, ја воспостави Мисијата на ОН за поддршка на Хаити (UNSMIH). Со основањето на мисијата УНСМИХ, Советот ја нагласи потребата за поддршка на заложбите на Владата на Хаити во одржувањето на безбедна и стабилна средина. Овие заложби беа проширени со помош на претходната мисијата на ОН, УНМИХ.¹⁵¹

Известуваќи го Советот за безбедност за активностите на мисијата УНМИХ, на 5 јуни 1996 година, генералниот секретар истакна дека

¹⁴⁹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#nine>

¹⁵⁰ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#seven>

¹⁵¹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmihbackgr.html#one>

претседателот Рене Превал и неговата влада покажале голема решителност при изградбата на ефикасна и професионална полициска сила, која ги почитувала принципите на владеење на право и човековите права. За прв пат во својата историја, Хаити имаше сигурна основа за таква професионална сила. Сепак, генералниот секретар ја истакна својата загриженост во врска со безбедноста и целокупната ситуација на Хаити. Тој истакна дека новоформираната полиција на Хаити, сепак, не е во позиција да обезбеди стабилна и безбедна средина, која е потребна за консолидација на демократското владеење, и дека целосното повлекување на трупите на ОН може да го загрози дотогашниот успех кој бил постигнат.¹⁵²

При воспоставувањето на мисијата УНСМИХ, Советот за безбедност одлучи дека оваа мисија на почетокот ќе биде составена од 300 припадници на цивилната полиција и 600 војници. Покрај тоа, околу 800 волонтери, припадници на воениот персонал, требаше да бидат обезбедени од страна на земјите – членки на Советот за безбедност. Првичниот мандат на мисијата УНСМИХ е продолжен до 30 ноември 1996 година.¹⁵³

1.3.2. Активности на мисијата УНСМИХ

Воениот елемент на мисијата УНСМИХ се состоел главно во 24 часовно патролирање во градот Порт – о – Пренс. Хеликоптери на мисијата одиграле важна улога при обезбедување и навремено пристигнување на новоформираната полиција на Хаити. Нејзини контролни единици ги обезбедувале критичните делови од земјата и помогнале во навременото распределување на гласачкиот материјал за локалните избори. Покрај тоа, припадници на воените сили на ОН, во соработка со УНДП, извршиле логистичка и оперативна поддршка во првиот круг на изборите.¹⁵⁴

Иако нарушувањата во земјата продолжија, мисијата УНСМИХ интензивно работеше на зајакнувањето на националната полиција, и при нејзиното зајакнување во услови на брза и навремена интервенција. Членови на мисијата учествуваа на месечните состаноци, со кои претседаваше

¹⁵² <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmihbackgr.html#one>

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmihbackgr.html#two>

претседателот Превал, а на кои присуствуваа еминентни личности на владата, билатерални донатори (членови на УНДП, ОАЕ и МИЦИВИХ).¹⁵⁵

1.3.3. Продолжување на мандатот на мисијата УНСМИХ

На 13 ноември 1997 година, претседателот на Хаити, Рене Превал, побарал продолжување на мандатот на мисијата УНСМИХ. Генералниот секретар, во својот извештај до Советот за безбедност на 12 ноември, истакна дека и покрај општото подобрување на безбедносната состојба во Хаити, националната полиција сè уште не може да се соочи со предизвиците. Присуството на екипажот на мисијата УНСМИХ е од значајна улога, бидејќи може да ја намали опасноста од дестабилизација на ситуацијата.¹⁵⁶

Врз основа на резолуцијата 1086 (1996), Советот за безбедност го продолжи мандатот на мисијата УНСМИХ до 31 мај 1997 година, и го ограничи бројот на трупите на 300 припадници на цивилната полиција и 500 војници. Советот, исто така, одлучи, дека доколку генералниот секретар поднесе извештај најдоцна до 31 март 1997 година во кој се наведува дека оваа мисија направила дополнителен придонес за консолидација на демократијата во Хаити, мандатот на мисијата УНСМИХ ќе биде дополнително продолжен, а нејзиното времетраење ќе биде определено на одлука на Советот. На 24 март, генералниот секретар го извести Советот за безбедност дека со цел да се обезбеди континуиран институционален развој на новоформираната полиција на Хаити, мандатот на мисијата УНСМИХ треба да се продолжи до 31 јули 1997 година. Врз основа на овој извештај, Советот го продолжи мандатот на мисијата до предложениот рок.¹⁵⁷

1.4. Мисија УНТМИХ (UNTMIH)

Мисијата УНТМИХ беше трета во серијата на мировните операции на ОН во Хаити. Таа е основана со резолуцијата 1123 (1997), од страна на Советот

¹⁵⁵ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmihbackgr.html#two>

¹⁵⁶ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmihbackgr.html#three>

¹⁵⁷ *Ibid.*

за безбедност. Нејзиниот првичен мандат имал четиримесечно времетраење, од 30 јули 1997 година до 30 ноември 1997 година.¹⁵⁸

1.4.1. Воспоставување на мисијата УНТМИХ

Мисијата УНТМИХ е формирана врз основа на извештајот на генералниот секретар, кој го доставил до Советот за безбедност во јули 1997 година. Во извештајот, генералниот секретар изјавил дека се преземени значајни чекори за подобрување на ситуацијата во Хаити. И покрај тоа, земјата продолжила да се соочува со тешки политички и економски предизвици. Основниот консензус, кој имал за цел да поттикне реформи за зајакнување на демократските институции и отварање на нови работни места, сè уште не бил постигнат. Но, мора да се напомене дека забележан е напредок во однос на формирањето и обуката на новите полициски сили. Сепак, важно е да се напомене мислењето на генералниот секретар, според кој, без стабилна и долгорочна поддршка од меѓународната заедница, политичките лидери на Хаити потешко би се справиле со сериозните инциденти, а со тоа би ризикувале влошување на безбедносната ситуација.¹⁵⁹

Генералниот секретар се согласил со ставовите на претседателот Рене Превал изразени во ноември 1996 година, дека потребни ѝ се 12 месеци на националната полиција на Хаити да обезбеди безбедна и стабилна средина без меѓународна поддршка. И покрај ваквиот став, генералниот секретар му препорачал на Советот за безбедност да одобри дополнителна помош од јули до ноември 1997 година. Оваа дополнителна помош е всушност мисијата на ОН, УНТМИХ. Новата мисија и понатаму ќе продолжи да ги поддржува властите во Хаити во понатамошната професионализација на Националната полиција. Специјалниот претставник на генералниот секретар и понатаму ќе продолжи да ги координира активностите во Хаити со ОН во поглед на градење на институции, национално помирување и економска рехабилитација.¹⁶⁰

¹⁵⁸ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untmih.htm>

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ *Ibid.*

1.4.2. Концептот на мисијата УНТМИХ

Мисијата УНТМИХ има за цел да ѝ помогне на владата на Хаити при професионализацијата на Националната полиција. Главна задача на оваа мисија била обука на единиците за брзо распоредување. Со исполнување на оваа задача, ќе се подобри ефикасноста на полицијата и сето тоа ќе придонесе кон поголема безбедност. Оваа мисија, исто така, ги вклучува и следните задачи: обезбедување и слобода на движење на силите на ОН кои се ангажирани за спроведување на мандатот на мисијата. За таа цел, распоредени се 250 членови на цивилната полиција и 50 војници.¹⁶¹

1.5. Мисија МИПОНУХ

Обединетите нации преземаа неколку мировни мисии во Хаити. Четвртата мисија на ОН, МИПОНУХ, се разликува од претходните три, по тоа што таа е првата мисија во која не е застапена воената компонента. Нејзиниот мандат имаше за цел да ја продолжи работата на ОН за поддршка при професионализацијата на Националната полиција.¹⁶²

1.5.1. Почеток на мисијата МИПОНУХ

Кон крајот на мандатот на мисијата УНТМИХ, на 29 октомври 1997 година, претседателот на Хаити Рене Превал, испрати писмо до генералниот секретар на ОН, во кое им се заблагодари на ОН за нивниот придонес со кој овозможиле консолидација на Хаити кон демократија. Во него, претседателот Превал истакна дека набрзо силите на ОН ќе си заминат од земјата. Во исто време, тој нагласи дека важно е и понатаму да продолжат да работат за зајакнувањето на полициските сили. Тој, исто така, изрази уверување дека Хаити и понатаму ќе смета на помошта на ОН во новата фаза од напорите за национална реконструкција.¹⁶³

Со оглед на барањето на претседателот, ОН се консултираа со земјите – членки за да ја утврдат достапноста на потребниот персонал. На 20 ноември

¹⁶¹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untmih.htm>

¹⁶² <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/miponuh.htm>

¹⁶³ *Ibid.*

1997 година, Советот за безбедност излезе со решение кое произлезе од консултациите. На 28 ноември, Советот ја основа мисијата МИПОНУХ со резолуцијата 1141 (1997). Со истата резолуција, Советот ја потврди важноста на Националната полиција и го потенцираше нејзиното влијание во процесот на консолидација на демократијата и ревитализација на системот за правда.¹⁶⁴

1.5.2. Концептот на мисијата МИПОНУХ

Мисијата МИПОНУХ го заврши својот мандат на 15 март 2000 година. Нејзината главна задача, како и досегашните мисии, беше да и помогне на владата на Хаити во професионализацијата на Националната полиција. Оваа мисија стави посебен акцент на обуката на специјализираните полициски единици. Во спроведувањето на мисијата учествуваа 300 припадници на цивилната полиција, 72 припадници на меѓународната заедница и 17 волонтери на ОН.¹⁶⁵

1.6. Мисија МИНУСТАХ (MINUSTAH)

Во почетокот на февруари, 2004 година, вооружен конфликт избувна во градот Гонаивес, Хаити. Во наредните денови борбата се прошири во другите градови. Бунтовниците постепено ја презедоа контролата врз поголемиот дел од северниот дел на земјата. Откако Советот за безбедност утврди дека ситуацијата на Хаити претставува закана за меѓународниот мир и безбедност, на 29 февруари, ја усвои резолуцијата 1529 (2004) за одобрување на Мултинационални привремени сили (MIF), на тој начин изложувајќи ја својата подготвеност за воспоставување на сили за поддршка на политичките процеси и одржување на безбедна и стабилна средина.¹⁶⁶

¹⁶⁴ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/miponuh.htm>

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/background.shtml>

1.6.1. Воспоставување и активности на мисијата МИНУСТАХ

На 30 април 2004 година, постапувајќи според препораките на генералниот секретар, Советот за безбедност ја усвои резолуцијата 1524 (2004) со која се основаше мисијата на ОН за стабилизација на Хаити (МИНУСТАХ), која ги наследи Мултинационалните привремени сили на 1 јуни 2004 година.¹⁶⁷

Мисијата МИНУСТАХ првично беше формирана за:

- поддршка на преодната влада во обезбедувањето на безбедна и стабилна средина;
- помош при реструктурирањето и реформата на Националната полиција на Хаити;
- помош на програмите за разоружување, демобилизација и реинтеграција;
- помош при обновата и одржувањето на владеењето на правото, јавната безбедност и јавниот ред на Хаити;
- заштита на персоналот, опремата и објектите на ОН;
- поддршка на уставните и политички процеси;
- помош при организирање, следење и спроведување на слободни и фер локални, парламентарни и претседателски избори;
- следење и известување за состојбата на човековите права во земјата.¹⁶⁸

Мисијата беше овластена да вклучи 6 700 воени лица, 1 622 членови на полицијата, 550 меѓународен цивилен персонал, 150 волонтери на ОН и околу 1 000 припадници на локалниот цивилен персонал.¹⁶⁹

Во следните години, мандатот на мисијата и нејзиниот концепт на работење беа приспособени од страна на Советот за безбедност на променливите околности кои се случуваа на терен и на барањата диктирани од страна на политичките, безбедносните и социо – економските состојби кои преовладуваа во земјата.¹⁷⁰

¹⁶⁷ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/background.shtml>

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ *Ibid.*

До 2010 година, иако сè уште се соочуваше со големи предизвици на повеќе фронтови, Хаити имаше сè повеќе ветувачка иднина за својот народ, благодарение на заедничките напори на властите на Хаити, Обединетите нации и меѓународната заедница. Насилството беше отстрането од политиката и јавната безбедност, а криминалот во голема мера се намали. Медиумите работеа слободно а економијата беше во пораст, и покрај светската економска криза. Позитивните уставни амандмани кои беа донесени, ветија постојан економски раст и во годините што доаѓаат.¹⁷¹

Со продолжувањето на мандатот на мисијата МИНУСТАХ за уште една година, на 13 октомври 2009 година, Советот за безбедност побара од мисијата и понатаму да го поддржува политичкиот процес на национално помирување на Хаити, и, исто така, да обезбеди логистичка и безбедносна помош за изборите предвидени за 2010 година.¹⁷²

1.6.2. Земјотресот на Хаити

Катастрофален земјотрес со јачина од 7,0 степени според Рихтеровата скала, го погоди Хаити на 12 јануари 2010 година. Земјотресот резултираше со повеќе од 220 000 загинати, вклучувајќи го и персоналот на ОН (102 лица), илјадници повредени, а 1,5 милиони луѓе останаа без своите домови. Земјотресот предизвика големи штети. Главниот град беше срамнет со земја, а со тоа се зададе тежок удар на Хаити, имајќи ја во предвид сè уште нестабилната економија и инфраструктура, и истиот предизвика спречување на дотогашните напори за изградба на нацијата. Катастрофата, исто така, доведе до неизвесна политичка клима. Силите на мисијата МИНУСТАХ, исто така, беа исцрпени. Загубата на персоналот на ОН, вклучувајќи ги и специјалниот претставник и неговиот главен заменик, беше една од најголемите во 62 – годишниот период на превенирање на мировните сили на ОН.¹⁷³

Неколку часа по земјотресот, беа предложени операции за помош при итни случаи од страна на ОН и неколку земји – членки. Специјализираните

¹⁷¹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/background.shtml>

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ *Ibid.*

воени и цивилни единици презедоа операции за потрага и спасување, основаа болници и обезбедија помош за спасување и враќање на клучната инфраструктура. И покрај нејзините огромни загуби, мисијата МИНУСТАХ направи извонредни напори при олеснувањето и реставрацијата на државните капацитети. Во контекст на катастрофалните последици од земјотресот, Советот за безбедност, со својата резолуција 1908 (2010), ја поддржа препораката на генералниот секретар за зголемување на силите на мисијата на 2 000 војници и 1 500 полицајци. Со оваа одлука, Советот имал за цел да ги поттикне заздравувањето, реконструкцијата и напорите за стабилност на земјата.¹⁷⁴

Во својот полугодишен извештај од 22 април 2010 година, генералниот секретар наведе препораки за идната улога на мисијата на ОН во Хаити. Откако ситуацијата на Хаити ќе навлезе во период на консолидација, мисијата МИНУСТАХ ќе се обиде да ѝ помогне на владата на Хаити, и со тоа ќе овозможи непречена транзиција кон долгорочна реконструкција. Со ваквиот потег, генералниот секретар укажа на потребата од поголема техничка, оперативна и логистичка поддршка од страна на владата и државните институции. Поздравувајќи ги извештајот на генералниот секретар и неговите препораки, Советот за безбедност во својата резолуција 1927 (2010), на 4 јуни 2010 година овласти привремено распоредување на дополнителни 680 мировници кои ќе имаат за цел да учествуваат во формирањето на Националната полиција на Хаити. Советот за безбедност, исто така, ја потенцира потребата на мисијата МИНУСТАХ да ѝ помогне на владата на Хаити во обезбедување на соодветна заштита на населението и ги поддржа хуманитарните напори на ОН за обнова. Меѓу другото, Советот за безбедност побара од мисијата МИНУСТАХ да ја продолжи својата поддршка на владата на Хаити при подготовката и спроведувањето на изборите.¹⁷⁵

1.6.3. Претседателски избори (2010 – 2011)

Мисијата МИНУСТАХ ја поддржа владата на Хаити при одржувањето на претседателските и парламентарните избори во 2010 година. Мисијата тоа го

¹⁷⁴ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/background.shtml>

¹⁷⁵ *Ibid.*

оствари преку обезбедување на техничка, логистичка и административна помош. Таа, исто така обезбеди континуирана безбедност во државата.¹⁷⁶

Во вториот круг, кој се одржа на 20 март 2011 година, победи познатиот музичар Мишел Мартели. Генералниот секретар на ОН Бан Ки – Мун, на 6 април 2011 година, во својот говор ги пофали изборите. Тој истакна дека со одржувањето на фер избори народот на Хаити презел важен чекор кон консолидација на демократијата. Бан вети континуирана помош од страна на ОН, бидејќи во наредниот период Хаити ќе се соочува со застрашувачки предизвици, како што се: заживувањето на економијата и зајакнувањето на владеењето на правото.

1.7. Заклучоци од градењето мир на Хаити

Главниот регионален безбедносен интерес на Хаити останува стабилноста на земјата и одржувањето демократска влада, така што масовните одливи на бегалци нема да ги оптоваруваат соседите и нема да се прекршат регионалните норми. Овие две цели ќе бидат подобро постигнати со создавање на политички процес на Хаити кој може целосно да ги спречи тензиите, предизвикани од социоекономската промена, да преминат во насилство. Се претпоставуваше дека голем број на меѓународни иницијативи и планови мора да бидат завршени за краток период, со цел да се спречи повторна катастрофа. Меѓутоа, прекумерното нагласување на постигнувањето на одредени цели во ограничени временски рамки без поширок консензус, може да создаде дури и поголема горчина и поделба. Од друга страна, сеопфатниот дијалог и размената вклучени во партиципативниот политички процес, дури и ако е флексибилен, ќе предизвика силно чувство на учество и сопствеништво на иднината кај мнозинството Хаиќанци. Ова може да биде лекот кој ќе ги задржи Хаиќанците во својата земја, иако за постигнувањето сеопфатен просперитет и развој може да биде потребно подолго време. Во минатото, Хаиќанците ја напуштаа земјата во потрага по подобра егзистенција во други земји, но мнозинството Хаиќанци ја напуштаа земјата како резултат на тоа што беа прогонувани од владата. Постојаните контакти меѓу себе и владата, не само

¹⁷⁶ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/background.shtml>

што ќе ја одржуваат нивната надеж, туку и ќе одржуваат стабилност на Хаити.¹⁷⁷

Странските набљудувачи често се жалеа за недостигот од водечка личност како Мандела, способна за навестување процес за национално помирување. Меѓутоа, неколку од соседите на Хаити – Доминиканската Република, Ел Салвадор и Гватемала – успеаа да направат големи чекори во оваа насока без битна харизматична личност. Прилично веројатно е дека мирот може да се изгради и на Хаити кога се гледа како процес, а не како збир на повеќе крајни производи.¹⁷⁸

Обидите на меѓународната заедница да создаде мир на Хаити по враќањето на демократијата се соочи и со успех и со неуспех. Ова не беше поразлично од меѓународната вмешаност во други кривки општества. Меѓутоа, може да се каже дека меѓународната инволвираност на Хаити беше подобро координирана и извршена, отколку повеќето претходни превентивни активности на меѓународната заедница. Гледано од перспектива на градењето мир – беше доста постигнато. На пример, аспектите на развој и одржување на мир од присутноста на ОН беа споени под обединетото раководство, со поставување на резидентниот представник на УНДП за заменик на специјалниот претставник на генералниот секретар. Многу одредби од договорот од Говернорс Ајленд беа успешно имплементирани. Од перспектива на развојот, хаитската проблематична стратегија за развој во текот на 1980 – тите беше позитивно пренасочена. Од перспектива на постконфликтното градење мир, неколку среднорочни мерки – демобилизација, набљудување на изборите, поправка на инфраструктурата – беа успешно спроведени во контекстот на мултидимензионална операција за одржување на мир. Од перспектива на регионалната безбедност, напливот на бегалци беше спречен, а демократијата беше вратена како резултат на регионалната акција. Меѓутоа, на Хаити преовладуваше чувство на безнадежност во доцните 1990 – ти. И покрај многуте успеси, надежта на

¹⁷⁷ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 45

¹⁷⁸ *Ibid.*

населението полека исчезнуваше. За многумина, ништо не беше сменето и немаше никаков напредок.¹⁷⁹

По враќањето на Аристид, меѓународната заедница правилно идентификува и продолжи да третира неколку симптоми на хаитската патологија. Клучните елементи на оваа стратегија вклучуваа:

- *Забрзување на напорите за создавање хаитска национална полиција.* Претходно, војската беше задолжена за одржување на јавниот ред, иако во пракса нејзината единствена акција беше немотивирано насилство уште од нејзиното формирање во раните 1930 – ти. Договорот од Говернорс Ајленд наложуваше преквалификување на војската, но по неговото враќање во 1994, Аристид едноставно ја укина многу омразената војска, потег поздравен од меѓународната заедница.
- *Обезбедување помош за реформи на хаитското судство.* Ова беше неопходно за судството да функционира како независна јавна институција и да ја надополнува полицијата во спроведувањето на владеењето на законот.
- *Постигнување јавна безбедност додека се развиваа новите хаитски институции.* Четирите мисии на ОН – УНМИХ, УНСМИХ, УНТМИХ и МИПОНУХ – успешно помогнаа во одржувањето јавен мир и во помагањето на новата цивилна полиција да застане на свои нозе.
- *Помош за создавање веродостојна документација за минатите прекршувања на човековите права и мониторинг на хаитските институции со цел да се спречат дополнителни прекршувања.* Без разлика колку беше насилна хаитската историја, прилично застрашувачкото насилство од минатата деценија остави длабоки траги на националната психа. Препознавајќи ја потребата за помирување, меѓународната заедница постојано го обновуваше мандатот на мисијата МИЦИВИХ, дури и по враќањето на демократијата.

¹⁷⁹ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 39 – 40

- *Преквалификување и реинтегрирање на демобилизираните војници во цивилната работна сила.* Препознавајќи дека демобилизирањето на војската е многу побитно отколку само да се укине и со оглед на невработеноста на Хаити, ова беше мошне тешка задача.
- *Обезбедување помош за селаните, со цел да им се овозможи влез во пазарната економија и враќање на монтажните произведувачи.* Економската неразвиеност беше идентификувана како суштински проблем на Хаити. Плановите за развој вклучуваа компоненти за обнова и одржување на хаитската средина, со што се овозможи враќање на произведувачите кои избегаа поради неодамнешните насилства и неколку проекти за обнова или изградба на неопходната инфраструктура.
- *Развивање пакет за фискални институционални реформи.* Ваквиот план ќе ѝ овозможи на хаитската држава да ја идентификува и ослободи силата на хаитските претприемачи, како признание за фактот дека ефикасната економија бара ефикасна држава.
- *Обезбедување помош за изборите.* Наспроти вечниот хаитски проблем со институционалната нестабилност, ова беше неопходно за транзицијата од Аристид на Превал и за различни држави.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 35 – 36

2. ИНТЕРВЕНЦИЈА НА ОН ВО РАЗРЕШУВАЊЕТО НА КОНФЛИКТОТ ВО СОМАЛИЈА

Пред да започнам со дескрипција на интервенцијата на ОН во разрешувањето на конфликтот во Сомалија, ќе се задржам на дефинирање на поимот **хуманитарна интервенција**. Таа е посебен вид на мировна операција која како активност се појавила по Студената војна. Хуманитарната интервенција е насочена кон две цели: обезбедување итна асистенција и заштита на фундаменталните човекови права. Хуманитарната интервенција честопати има невоена форма: итна помош во вид на пари, лекови, храна и експертско мислење, како и промоција на човековите права преку дипломатија и санкции.¹⁸¹ Без разлика дали станува збор за воена или невоена форма, сепак нејзината примена во разрешувањето на конфликти е неминовна.

Во отсуство на легитимната власт на државата, хуманитарната интервенција (употребата на сила со цел да се запрат борбите помеѓу завојуваните страни, да се осигура неопходната безбедност, да се нахрани народот кој гладува или да се сопре етничкото чистење) претставува правно прекршување на принципите за неинтервенирање во внатрешните прашања на една држава.¹⁸² Но, не само во услови на отсуство на легитимна власт, самата примена на хуманитарна интервенција претставува насилно мешање од страна на меѓународната заедница во работите кои припаѓаат во внатрешна или надворешна надлежност на државата во која се појавила кризата.

Во некои случаи, употребата на сила за хуманитарни цели може да предизвика дури и поголемо крвопролевање отколку кога не би се случила таква интервенција. Во други случаи важи спротивното – вооружената интервенција со релативно мал број на човечки жртви може да успее да обезбеди поголема безбедност и да им излезе во пресрет на човековите потреби. Се разбира, тешкотијата се состои во тоа што нето – загубите или

¹⁸¹ Џон Бејлис, Џејмс Вриц, Колин Греј, Елиот Коен, *Стратегија во современиот свет*, Нампрес, Скопје, 2009, стр. 314

¹⁸² Пол Р. Виоти, Марк В. Каупи, *Меѓународни односи и светска политика*, Академски печат, Скопје, 2009, стр. 220

нето – добивките, кога станува збор за луѓето, секогаш не се определуваат лесно и прецизно.¹⁸³

Некои теоретичари го третираат правото за хуманитарна интервенција како предмет на последна поддршка и се ограничува на екстремни случаи, при што се задоволени следните услови:

- дека постои – или дека има непосредна закана од – најсериозната хуманитарна вонредна состојба, вклучувајќи и голем степен на губење животи; и
- неопходна е воена интервенција, тоа се единствени практични средства според кои губењето животи се прекинува или се спречува.¹⁸⁴

Легалното право на хуманитарната интервенција овозможува неопходен простор за политичка проценка дали да се интервенира и постигнувајќи ги конечните одлуки, државите треба да земат обѕир бројни важности, како на пример:

- остварливост на операцијата;
- ширина на јавната и политичката поддршка;
- можност и остварливост на други отворени правци на акција.¹⁸⁵

Поддржувачите на хуманитарна интервенција ќе се сложат дека таа ги заштитува основните човекови права и основните слободи, и го поддржуваат концептот за безбедност. Тоа е така бидејќи во преден план го ставаат човекот, како општествено битие.

Меѓутоа постои и концепт кој го поддржува принципот на неинтервенција, а тоа е поради тоа што главните протагонисти на овој став сметаат дека, интервенциите можат да доведат до вознемирување на меѓународниот поредок и дека интервенционистичките походи, посебно оние што имаат цел да создадат социјални и политички промени во односната држава, тежнеат да произведат непланирани последици поради погрешни

¹⁸³ Пол Р. Виоти, Марк В. Каупи, *Меѓународни односи и светска политика*, Академски печат, Скопје, 2009, стр. 221

¹⁸⁴ Мартин Дискон, Роберт Мекоркуел, *Случаи и материјали од меѓународно право*, Датапонс, Скопје, 2010, стр.583

¹⁸⁵ Кристијан Реус Смит, *Политиката на меѓународното право*, Нампрес, Скопје, 2009, стр. 72

проценки и користограбливи практики на кои обично се подложни таквите политики.¹⁸⁶ Со тоа што ќе се определат на неинтервенција, институциите во меѓународната заедница ќе го стават во прв план „внатрешното“ право на една држава, наместо меѓународното, кое тие го пропагираат. Исто така, со неинтервенција се обезбедува стабилност во меѓународното општество бидејќи употребата на интервенција, честопати значи употреба на воена сила во разрешувањето на конфликтите.

Во литературата постојат голем број на обиди за етичко втемелување на аргументациите за и против хуманитарната интервенција, односно да се укаже на правните и етичките импликации кои произлегуваат од воено – хуманитарните интервенции. Притоа, многу теоретичари стравуваат дека правното втемелување на хуманитарната интервенција би било непожелно, бидејќи со тоа би се охрабрила нејзината широка (зло)употреба.¹⁸⁷

Хуманитарните мотиви можат во суштина да предизвикаат активности кои првенствено се преземаат поради причини кои се од национален интерес. Сепак, во други случаи, хуманитарните интервенции се користат како изговор кој го користат политичките лидери и дипломати при обидот да ги оправдаат вооружените интервенции кои се направени ексклузивно (или скоро целосно) поради причини кои се од национален интерес. Пропагаторите сакаат да ги претстават хуманитарните цели како повод за вооружени интервенции, со цел да го направат однесувањето да изгледа помалку насочено кон сопствените цели.¹⁸⁸

2.1. Рана интервенција на Обединетите нации во понатамошната ескалација на конфликтот

И покрај превирањата што следеа по соборувањето на претседателот Сиад Баре, Обединетите нации ги продолжија своите хуманитарни напори во Сомалија, а во март 1991 година, целосно се ангажирани во таа земја. Во текот на следните месеци, променливата безбедносна ситуација во повеќе

¹⁸⁶ Чарлс Р. Бејтс, *Политичка теорија и меѓународни односи*, Напредок – Тетово, Скопје, 2009, стр. 224

¹⁸⁷ Dragana Dulić, *Mirovne i humanitarne operacije*, Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd, 2008, стр. 284

¹⁸⁸ Пол Р. Виоти, Марк В. Каупи, *Меѓународни односи и светска политика*, Академски печат, Скопје, 2009, стр. 220 и 221

наврати ги принудиле Обединетите нации привремено да го повлечат својот персонал од Сомалија, но, тие ја продолжиле својата хуманитарна работа во најширок размер, во соработка со Меѓународниот комитет на Црвениот крст (МКЦК) и невладини организации (НВО).¹⁸⁹

Влошената и ужасна ситуација во Сомалија беше предводена од страна на генералниот секретар на Обединетите нации, кој во координација со Организацијата за африканско единство (ОАЕ), Лигата на арапските држави (ЛАД) и Организацијата на исламската конференција (ОИК), активно се вклучија во мирно решавање на конфликтот.¹⁹⁰

На 27 декември 1991 година, тогашниот генерален секретар Хавиер Перез Де Куељар информира дека претседателот на Советот за безбедност има намера да преземе иницијатива која ќе има за цел да воспостави мир во Сомалија. Соодветно на тоа, по консултациите со новоизбраниот генерален секретар Бутрос Бутрос – Гали, Куаљер, го повика заменикот на генералниот секретар за политички прашања, Џејмс О. Џона да го посети тој регион.¹⁹¹

Во почетокот на јануари, 1992 година, и покрај продолжените борби во Могадишу, г – дин Џона го предводеше тимот на високи претставници на ОН во Сомалија во разговорите кои имаа за цел доведување до прекин на непријателствата и обезбедување на пристап од страна на меѓународната заедница до цивилите кои се нашле во конфликтот. За време на таа посета, беше изразена поддршка за прекин на огнот во Могадишу од страна на лидерите на сите фракции, освен генерал Аидид. Беше изразена едногласна поддршка за улогата на ОН во врска со остварувањето на национално помирување.¹⁹²

Резултатите од посетата беа пријавени до генералниот секретар Бутрос Бутрос – Гали, кој потоа се консултира со членовите на Советот за безбедност за понатамошниот начин на дејствување. На 23 јануари, во својата резолуција, 733 (1992), Советот за безбедност ги повика сите страни во конфликтот да ги прекинат непријателствата, и одлучи дека сите земји треба веднаш да спроведат општо и целосно ембарго на сите испораки на оружје и

¹⁸⁹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#two>

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² *Ibid.*

воена опрема за Сомалија. Советот побара од генералниот секретар да ја зголеми хуманитарната помош за погоденото население како и да се промовира прекин на огнот од страна на инволвираните страни и да помогне во процесот на политичко решение на конфликтот.¹⁹³

На 31 јануари, генералниот секретар ги покани регионалните организации ЛАД, ОАЕ и ОИК, како и привремениот претседател Али Махди и генералот Аидид, да ги испратат своите претставници кои ќе учествуваат на консултации во седиштето на Обединетите нации од 12 до 14 февруари. Разговорите постигнаа согласност на двете фракции за итен прекин на непријателствата во Могадишу и одржување на прекино на огнот. Учесниците на овие разговори договорија посета на главниот град од страна на заедничка делегација, составена од претставници на Обединетите нации и трите регионални организации, која ќе има за цел склучување на договор за прекин на огнот. Заедничката делегација пристигна во Могадишу на 29 февруари, 1992 година. На 3 март, по четири дена интензивни преговори, привремениот претседател Али Махди и генералот Аидид потпишаа „Договор за спроведување на прекино на огнот“. Овој договор го содржи и прифаќањето на безбедносната компонента на Обединетите нации за конвои со хуманитарна помош, и ангажманот на 20 воени набљудувачи кои ќе бидат поставени околу главниот град Могадишу и ќе имаат за цел да го следат прекино на огнот. Во исто време заедничката делегација презеде консултации во врска со конференција на национално помирување на која ќе бидат поканети сите сомалиски групи.¹⁹⁴

На 17 март, Советот за безбедност ја усвои резолуцијата 746 (1992), со која ја поддржа одлуката на генералниот секретар на ОН да испрати технички тим во Сомалија кој ќе има за цел да подготви план за прекин на огнот и да воспостави механизми за следење на конфликтот. Советот, исто така, побара од тимот да развие висок приоритетен план кој ќе обезбеди испорака на хуманитарна помош. Тимот ја посети Сомалија од 23 март до 1 април. По разговорите со тимот, привремениот претседател Али Махди и генералот Аидид на 27 и 28 март 1992 година, потпишаа Договор за

¹⁹³ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#two>

¹⁹⁴ *Ibid.*

механизми за следење на прекилот на огнот и за аранжманите за правична и ефикасна дистрибуција на хуманитарната помош.¹⁹⁵

2.2. Распоредување на мисијата УНОСОМ I (UNOSOM I)

2.2.1. Воспоставување на мисијата УНОСОМ I

На 24 април 1992 година, како одговор на препораките на генералниот секретар на ОН, Советот за безбедност ја усвои резолуцијата 751 (1992), во која се одлучува да се воспостави мисијата УНОСОМ I во Сомалија. Советот побара од генералниот секретар, а во соработка со ЛАД, ОАЕ и ОИК, да се извршат консултации со сите страни инволвирани во спорот, како и свикување на конференција за национално помирување и единство. Советот, исто така, ја повика меѓународната заедница да партиципира со финансиска и друг вид на поддршка во 90 – дневниот план на генералниот секретар во кој се вклучени акции за итна хуманитарна помош за Сомалија.¹⁹⁶

Советот ја поздравил намерата на генералниот секретар да назначи специјален претставник за Сомалија кој ќе ја обезбеди целокупната насока на активностите на Обединетите нации во таа земја. На 28 април 1992 година г – дин Мохамед Сахнун од Алжир беше назначен за специјален претставник на мисијата а во критичниот регион пристигна на 1 мај.¹⁹⁷

2.2.2. Концептот на мисијата УНОСОМ I

Во согласност со договорите постигнати со двете главни фракции во Сомалија во Могадишу, група од 50 невооружени униформирани воени набљудувачи на Обединетите нации имаа за цел да го следат прекилот на огнот во главниот град. Што се однесува до начинот на спроведување на хуманитарната помош, припадниците на безбедносните сили, предвидени во договорите, имале за цел да обезбедат заштита и безбедност на персоналот на Обединетите нации кои учествувале во мисијата, опремата и потрошниот

¹⁹⁵ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#two>

¹⁹⁶ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#three>

¹⁹⁷ *Ibid.*

материјал на пристаништата и аеродромите во Могадишу и придружба при испорака на хуманитарната помош.¹⁹⁸

Во својата резолуција 751 (1992), Советот за безбедност побарал од генералниот секретар веднаш да се распоредат 50 – те набљудувачи кои ќе го следат прекилот на огнот во Могадишу.¹⁹⁹

На 23 јуни, генералниот секретар го известил Советот за безбедност дека главните фракции во Могадишу се согласиле со итното распоредување на невооружените набљудувачи. Главниот воен набљудувач, бригадниот генерал Имтиаз Шахин од Пакистан, и припадниците на мисијата УНОСОМ I пристигнаа во Могадишу на почетокот на јули 1992 година. На 12 август, генералниот секретар го извести Советот за безбедност дека, по значителни одложувања и тешкотии, постигнат е договор со лидерите на фракциите во Могадишу со кој се предвидува распоредување на 500 припадници на безбедносните сили на ОН во главниот град, како дел од УНОСОМ I. Првата група на припадници на безбедносните сили пристигна во Могадишу на 14 септември 1992 година.²⁰⁰

2.2.3. Проширување на мандатот на мисијата УНОСОМ I

Помеѓу 4 мај и 19 јули 1992 година, специјалниот претставник на генералниот секретар презеде значителни консултации со лидерите на сомалиските фракции. На 22 јули, генералниот секретар го извести Советот за безбедност за комплексната политичка и безбедносна ситуација во Сомалија, како и очајната ситуација со која земјата се соочува во однос на потребите од хуманитарен карактер и програмите за обновување и градење на институциите. Генералниот секретар заклучи дека ОН мора „да ја прилагодат“ нивната инволвираност во Сомалија и дека потребно е да се зголемат нивните напори со цел да се придонесе кон ефикасен прекин на огнот во целата земја, а во исто време промоција на националното помирување.²⁰¹

¹⁹⁸ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#three>

¹⁹⁹ *Ibid.*

²⁰⁰ *Ibid.*

²⁰¹ *Ibid.*

На 27 јули, Советот за безбедност го одобри Извештајот на генералниот секретар и ги повика сите страни вмешани во спорот, движења и фракции во Сомалија да ги олеснат напорите на Обединетите нации кои се обидуваат да обезбедат итна хуманитарна помош за погоденото население. Советот силно ја поддржа одлуката на генералниот секретар на ОН да испрати уште еден технички тим за Сомалија.²⁰²

По посетата на техничкиот тим од 6 до 15 август 1992 година, на 24 август, генералниот секретар поднесе извештај до Советот за безбедност, во кој опиша голем број на итни чекори, кои биле планирани или веќе донесени, за да се намали распространетоста на глад во областите кои се најсериозно погодени од граѓанската војна и да се спречи неговото ширење во останатите делови на земјата. Истакнувајќи дека Обединетите нации и нејзините партнери биле подготвени и имале капацитет да обезбедат помош, генералниот секретар изјави дека беззаконието и недостатокот на безбедност во Сомалија ги спречиле да го направат тоа. Грабежите од страна на вооружените банди, како и нападите на бродовите и на авионите, спречиле да се изврши испораката на обезбедената хуманитарна помош.²⁰³

Со оглед на тешкотиите, генералниот секретар заклучи дека потребно е да се подобрат акциите кои веќе се извршуваат од страна на Светската програма за храна (WFP) и Детскиот фонд на Обединетите нации (УНИЦЕФ), како и од страна на МКЦК, со приоритет на централна и јужна Сомалија. Покрај тоа, треба да се воспостави „превентивна зона“ на границата помеѓу Кенија и Сомалија за посебна испорака на храна и семе, во обид да се намали појавата на глад предизвикана од процесот на движење на населението.²⁰⁴

Генералниот секретар препорача распоредување на дополнителни четири единици за безбедност на Обединетите нации, секоја со јачина до 750, за да се заштитат хуманитарните конвои и дистрибутивни центри низ Сомалија. Исто така, во согласност со неговиот претходен предлог, генералниот секретар препорача воспоставување на четири зони, и во секоја од нив ќе има седиште на мисијата УНОСОМ I. Секоја ќе биде предводена од

²⁰² <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#three>

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ *Ibid.*

страна на цивилна служба, која ќе помага во остварувањето на должностите на специјалниот претставник на генералниот секретар.²⁰⁵

На 28 август, Советот за безбедност, со својата резолуција 775 (1992), го одобри Извештајот на генералниот секретар и го овласти зголемувањето на силите на мисијата УНОСОМ I. Советот побара од генералниот секретар да продолжи, во тесна соработка со ЛАД, ОАЕ и ОИК, со неговите напори да се бара сеопфатно решение за кризата во Сомалија.²⁰⁶

На 8 Септември, Советот за безбедност, го одобри планот на генералниот секретар да се распоредат три логистички единици, со вкупен износ до 719 лица, кои ќе имаат за цел поддршка и подобрување на мисијата УНОСОМ I.²⁰⁷

2.2.4. Дозволена употреба на сила

Во октомври и ноември 1992 година, и покрај сите напори од страна на меѓународната заедница, на генералниот секретар на Обединетите нации и неговиот нов специјален претставник за Сомалија, г – дин Исмат Китани²⁰⁸, ситуацијата во Сомалија продолжи да се влошува. Сомалија остана без влада со која требаше да се започнат преговори. Могадишу беше поделен од страна на ривалските страни. Низ целата земја беа активни десетици или повеќе фракции. Како резултат на политичкиот хаос и масовното уништување, испораката на хуманитарна помош беше строго ограничена. Ситуацијата беше дополнета со широко распространети грабежи на испораката на помош од страна на вооружените банди и општо беззаконие.²⁰⁹

Некои *de facto* власти одбија да се договорат за распоредување на безбедносните трупи на Обединетите нации кои имале за цел да обезбедат испорака на помош во областите каде што таа била најмногу потребна. Војниците на мисијата УНОСОМ I во Могадишу биле нападнати и нивните

²⁰⁵ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#three>

²⁰⁶ *Ibid.*

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ На 3 ноември 1992 година, генералниот секретар го назначи г-дин Китани (од Ирак) како негов специјален претставник, на замена на г-дин Мохамед Сахнун кој поднесе оставка.

²⁰⁹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#five>

возила и оружје биле преземени. Ослободителните бродови биле спречени да пристигнат до пристаништата, а некои од нив биле и бомбардирани.²¹⁰

Генералниот секретар се обрати со писмо до Советот за безбедност на 24 ноември 1992 година, во кое ја образложува влошената ситуацијата во Сомалија, со посебен осврт на факторите кои спречиле имплементација на мисијата УНОСОМ I. Како главни „виновници“ за неуспехот на мисијата ги наведе:

- недостатокот од власт во Сомалија;
- неуспехот на различните фракции да соработуваат со претставниците на мисијата УНОСОМ I;
- уцените и грабежите на кои постојано беа подложни персоналот и опремата на Обединетите нации и другите агенции за помош.²¹¹

Членовите на Советот го разгледаа писмото од генералниот секретар за време на неформални консултации на 25 ноември. Тие изразија мислење дека ситуацијата во Сомалија е неподнослива и побараа од генералниот секретар да приложи конкретни препораки за тоа како ОН би можеле да ја поправат истата.²¹²

Како одговор на тоа, генералниот секретар достави дополнително писмо до Советот за безбедност на 29 ноември, во кое тој истакна пет опции за создавање на услови за непречена испорака на средствата кои требаа да бидат испорачани до луѓето кои гладуваа во Сомалија. Исто така, го информираше Советот за посетата, на 25 ноември, на г – дин Лоренс Иглбергер, тогашен вршител на должноста државен секретар на САД, кој посочил дека, доколку Советот за безбедност одлучи да ги овласти земјите – членки да обезбедат испорака на хуманитарна помош, САД ќе бидат подготвени да ја преземат водечката улога во организирање на таква мисија, во која би учествувале голем број на други земји – членки.²¹³

²¹⁰ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#five>

²¹¹ *Ibid.*

²¹² *Ibid.*

²¹³ *Ibid.*

Во писмото се наведуваат следниве пет опции за создавање на услови за непречена испорака на средствата до луѓето во Сомалија:

- како *прва опција* се наведува дека и понатаму ќе продолжат и ќе се интензивираат напорите за распоредување на мисијата УНОСОМ I во согласност со постоечкиот мандат;
- во *втората опција* се посочува дека треба да се напушти идејата според која меѓународниот воен персонал се употребува за заштита и олеснување на активностите;
- *третата опција* би имала за цел да ги обесхрабри оние кои ги злоупотребуваат напорите на силите на мисијата УНОСОМ I за олеснување;
- *четвртата опција* би наложила акција која би се одвивала на територијата на целата земја од страна на група, составена од земјите – членки, која ќе биде овластена од страна на Советот за безбедност;
- последната, *петтата опција*, била, исто така, предлог за спроведување на акција на територијата на целата земја, под команда и контрола на Обединетите нации.²¹⁴

Во главните заклучоци на писмото на генералниот секретар навел дека ниту една од првите две опции не треба да биде соодветен одговор на кризата. Што се однесува до останатите три опции, генералниот секретар изјавил дека нивната цел е да се обезбеди, на долгорочна основа, прекин на насилството. Во оваа прилика, генералниот секретар ја навел понудата од страна на САД да организираат и водат таквата мисија.²¹⁵

Генералниот секретар истакнал дека без разлика на одлуката која ќе биде донесена од страна на Обединетите нации, или земјите – членки, активностите треба да бидат прецизно дефинирани и временски ограничени, „со цел пост – конфликтно градење на мирот“.²¹⁶

²¹⁴ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#five>

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ *Ibid.*

2.2.5. Одлука на Советот за безбедност за употреба на сила – резолуција 794 (1992)

На 3 декември, Советот за безбедност едногласно ја усвои својата резолуција 794 (1992), за одобрување на употреба на „сите неопходни средства кои што имаат за цел во најбрз рок да обезбедат безбедна средина за хуманитарните мисии во Сомалија“. Постапувајќи согласно Глава VII од Повелбата, Советот го овласти генералниот секретар и земјите – членки учеснички да направат договор за „единствена команда и контрола“ на воените сили кои ќе бидат вклучени.²¹⁷

Советот за безбедност побара од генералниот секретар и земјите – членки да допринесат со трупи кои ќе воспостават соодветни механизми за координација помеѓу Обединетите нации и воените сили. Исто така, Советот побара од генералниот секретар и земјите – членки редовно да го известуваат за напредокот во воспоставувањето на безбедна средина во Сомалија.²¹⁸

2.2.6. Резултати од мисијата УНОСОМ I

Оваа мисија беше замислена како традиционална мисија на воените набљудувачи, и имаше задача да собере 50 (подоцна зголемено на 500) невооружени воени набљудувачи во Могадишу, кои ќе го набљудуваат прекилот на огнот постигнат со посредништво на ОН. Набрзо стана очигледно дека оваа мисија е невозможна, зашто лидерите на фракциите и понатаму го попречуваа разместувањето на набљудувачите и зашто во главниот град се воде жестоки борби. Иако Сахнун неуморно ја нагласуваше потребата за итна помош, тврдејќи дека со нејзиното обезбедување до одредена мера ќе се решат проблемите со несигурноста во земјата, ниту агенциите на ОН ниту индивидуалните билатерални донатори не можеа навремено да организираат масовна мисија за помош.²¹⁹

Ова беше за прв пат во историјата на ОН една мисија да се воспостави со примарна цел за создавање на услови за достава на итна хуманитарна

²¹⁷ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#five>

²¹⁸ *Ibid.*

²¹⁹ Mohamed Sahnoun, *Somalia: The Missed Opportunities*, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 1994

асистенција за цивилна популација. Целта беше да се одвратат евентуални напади над хуманитарната мисија, пришто припадниците на ОН можеа да употребат сила во самоодбрана. Но, иако, иницијалниот мандат не беше само мониторинг над прекилот на огнот во главниот град Могадишу, туку и обезбедување на оние кои доставуваа хуманитарна помош, сепак мисијата УНОСОМ I се покажа како неспособна за дејствување надвор од Могадишу или за извршување на мандатот во услови на несоработка помеѓу завојуваните страни.²²⁰

2.3. Почеток на мисијата УНИТАФ (UNITAF) – мисија за враќање на надежта

Како што се влошуваше ситуацијата во Сомалија, кон крајот на 1992 година, сè повеќе и повеќе се појавуваа слики на изгладнети сомалијци на телевизиските екрани низ целиот свет. Поттикнат од јавното мислење да реагира на ова огромно човечко страдање и во отсуство на сериозни политички притисоци по неговиот пораз на претседателските избори во почетокот на ноември 1992 година, претседателот Џорџ Буш подоцна тој месец одлучи дека САД ќе испрати голема воена сила во Сомалија, која ќе помага во доставувањето на хуманитарната помош. Задачата на мисијата беше ограничена на создавање безбедна средина за доставување на хуманитарната помош.²²¹

Мисијата за враќање на надежта, УНИТАФ, предводена од страна на САД²²², започна на 9 декември 1992 година во Могадишу. Во следните неколку недели силите на мисијата УНИТАФ ги проширија своите операции во останатите големи центри за помош во Сомалија. Основната цел на мисијата УНИТАФ беше да се воспостави безбедна средина за итна хуманитарна помош во Сомалија. Во меѓувреме, мисијата УНОСОМ I остана целосно одговорна за политичките аспекти и за хуманитарната помош во

²²⁰ Кристина Греј, *Меѓународно право и употреба на сила*, Просветно дело, Скопје, 2009, стр. 287

²²¹ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 61

²²² Како дополнителни сили на САД, мисијата УНИТАФ вклучи и воени единици од Австралија, Белгија, Боцвана, Канада, Египет, Франција, Германија, Грција, Индија, Италија, Кувајт, Мароко, Нов Зеланд, Нигерија, Норвешка, Пакистан, Саудиска Арабија, Шведска, Тунис, Турција, Обединетите Арапски Емирати, Велика Британија и Зимбабве.

Сомалија. Мисијата УНОСОМ I остана во главниот град, и продолжи да соработува со новокреираната мисија УНИТАФ.²²³

На 19 декември, генералниот секретар достави извештај до Советот за безбедност во кој ги опиша активностите кои се преземаат за спроведување на резолуцијата 794 (1992) и го истакна неговото размислување за нов мандат на мисијата УНОСОМ I и преминот од мисијата УНИТАФ во континуирани мировни мисии. Тој препорача дека за да се создаде безбедносна средина, силите на мисијата УНИТАФ треба да воспостават прекин на огнот, да извршат контрола на тешкото оружје, да ги разоружаат нелегалените банди и да помогнат во создавањето на новите полициски сили.²²⁴

Во неговиот понатамошен извештај до Советот, од 26 јануари 1993 година, генералниот секретар им честиташе на силите на мисијата УНИТАФ за брзото и успешно обезбедување на поголемите населени места и обезбедување на достава и дистрибуција на хуманитарна помош без никаква пречка. Што се однесува до мисијата УНОСОМ I, тој укажа дека главна преокупација во тој момент е планирање на транзицијата од мисијата УНИТАФ во мисијата УНОСОМ II. Генералниот секретар истакна дека планирањето вежби се одвива без проблеми и во тесна соработка и консултација со командата на мисијата УНИТАФ.²²⁵

2.3.1. Мировниот договор од Адис Абеба

САД настојуваа брзо да ја завршат мисијата УНИТАФ и нивното воено присуство во Сомалија, така што овозможија брзо формирање на нова централна влада во Сомалија и им дадоа нова задача на ОН, да асистираат во процесот на градење на институциите, политичко помирување и економска рехабилитација. За оваа цел, САД и ОН започнаа напори за свикување на голема конференција на национално помирување, која беше одржана во Адис Абеба во март 1993 година. Примената на силен меѓународен притисок резултираше со потпишување договор на 27 март од страна на петнаесетте фракции (не вклучувајќи ја фракцијата СДН, која присуствуваше како

²²³ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#five>

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ *Ibid.*

набљудувач). Овој договор ги обврзуваше, меѓу другото, на прекин на огнот и разоружување во рок од 90 дена и создавање Преоден национален совет (ПНС). Три дена подоцна, во дополнителен договор насловен „Договори постигнати меѓу политичките лидери на консултации одржани во Адис Абеба, 30 март 1993“ (кој ОН одлучија да го игнорираат), истите лидери на фракциите експлицитно укажаа дека ќе ги номинираат членовите на ПНС и дека ќе биде формиран за 45 дена, период кој е пократок за ефективно учество на поширокото членство во создавањето на советите. Овој втор договор го рефлектира недостигот од сериозна посветеност на фракционерските лидери на широкото политичко учество, кое може да го поткопа нивниот авторитет.²²⁶

2.3.2. Резултати од мисијата УНИТАФ

Мисијата УНИТАФ беше оценета како успешна. Таа имаше за цел да ја заштити испораката на храна и друг вид на хуманитарна помош. Генералниот секретар на ОН, Бутрос Бутрос – Гали, утврди дека присуството на трупите имало „позитивно влијание врз безбедносната ситуација во Сомалија и ефикасната испорака на хуманитарна помош“. Се проценува дека 100 000 животи беа спасени како резултат на помошта која доаѓала од надвор.²²⁷

Мисијата за враќање на надежта обезбеди поддршка на мисијата УНОСОМ II да се воспостави безбедна средина за хуманитарните операции преку обезбедување на персонал, комуникации, разузнавачка поддршка, брза реакција на силите итн. Над 60 воени авиони и околу 1 000 лица во воздухопловството оперираа во Сомалија во периодот од 1992 до 1994 година.²²⁸

Влијанието на мисијата УНИТАФ во Сомалија беше директно и позитивно. Високите очекувања на сомалиското население за тоа што САД може да сторат за да го задушат востанието, заедно со разоружувањето на фракциските војски, резултираше со прекин на борбите бидејќи лидерите на

²²⁶ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 62

²²⁷ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#five>

²²⁸ *Ibid.*

фракциите сакаа да видат како меѓународната воена интервенција ќе ги афектира нивните воени и политички капацитети. Притоа, се овозможи доставувањето на хуманитарна помош, а мисијата УНИТАФ успеа да спаси илјадници животи во областите кои беа најпогодени од гладот, главно јужните региони.²²⁹

Спротивно на желбата на генералниот секретар на ОН, Бутрос Бутрос – Гали, за присилно разоружување на фракциите додека неговите подобро опремени сили беа присутни во Сомалија, САД настојуваа да соработуваат со лидерите на фракциите со цел да овозможат премин на хуманитарната помош и складирање на оружјето. Американската стратегија се базираше на претпоставката дека оваа соработка ќе ја намали можноста за конфронтација со лидерите на фракциите и дека со тоа ќе се минимализира ризикот од жртви на страната на мисијата УНИТАФ.²³⁰

2.4. Транзиција од мисијата УНИТАФ кон мисијата УНОСОМ II

Мисијата УНИТАФ е наменета само како преодно тело. Откако беше обновена безбедна средина, мисијата УНОСОМ II требала да се обнови, во многу поцврста форма. На 3 март 1993 година, генералниот секретар доставува до Советот за безбедност препорака за реализирање на транзиција од мисијата УНИТАФ кон мисијата УНОСОМ II. Тој истакна дека и покрај големината на мисијата УНИТАФ, не е формирана безбедна средина и сè уште нема ефикасна функционална влада и локални безбедносни/воени сили.²³¹

Како резултат на тоа генералниот секретар заклучи дека, доколку Советот за безбедност утврди дека дошло време за премин од мисијата УНИТАФ кон мисијата УНОСОМ II, таа треба да биде потпомогната од извршните овластувања на Глава VII од Повелбата на Обединетите нации за да се воспостави безбедна средина на територијата на Сомалија. Мисијата УНОСОМ II ќе се обиде да ја заврши задачата за враќање на мирот и

²²⁹ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 61

²³⁰ John L. Hirsch, Robert B. Oakley, *Somalia and Operation Restore Hope: Reflections on Peacemaking and Peacekeeping*, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 1995, стр. 104

²³¹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#two>

стабилноста во Сомалија која ја започна мисијата УНИТАФ. Новиот мандат, исто така, ќе ги поттикне трупите на мисијата УНОСОМ II да им помогнат на луѓето во Сомалија во обновата на нивниот економски, политички и социјален живот, преку постигнување на национално помирување.²³²

Мандатот на мисијата УНОСОМ II, кој имал за цел да ја покрие целата територија на Сомалија, би требало да ги вклучи следните воени задачи:

- следење дали сите фракции продолжиле да ги почитуваат прекилот на непријателствата и другите договори на кои тие претходно се согласиле;
- спречување на насилството и, доколку е потребно, преземање на соодветни мерки против секоја фракција која ќе се закани дека ќе го наруши прекилот на непријателство;
- одржување на контрола на тешкото оружје што го поседуваат организираните фракции кои би биле ставени под меѓународна контрола;
- одземање на малото и лесно оружје од сите неовластени вооружени ентитети и помош при регистрација на истото;
- обезбедување или одржување на сите пристаништа, аеродроми и линии на комуникација кои се потребни за испорака на хуманитарна помош;
- заштита на персоналот и опремата на Обединетите нации и на нивните агенции, МКЦК и разни невладини организации;
- помош при расчистувањето на мини во повеќето погодени области;
- помош при враќањето на бегалците и раселените лица во Сомалија;
- извршување на останатите функции, за кои претходно ќе бидат овластени од страна на Советот за безбедност.²³³

Генералниот секретар процени дека ќе биде потребно да се распоредат 20 000 лица за извршување на поставените задачи и дополнителни 8 000 лица за обезбедување на логистичка поддршка. Покрај тоа, Владата на САД

²³² <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#two>

²³³ *Ibid.*

начелно се согласи да обезбеди сили за брзо и тактичко распоредување кои ќе имаат за цел да го поддржат командантот на силите на мисијата УНОСОМ II. Во мисијата УНОСОМ II, исто така, ќе оперира и цивилен персонал од околу 2 800 поединци.²³⁴

Генералниот секретар даде предлог да се пренесе буџетската и административната контрола од мисијата УНИТАФ кон мисијата УНОСОМ II на 1 мај, 1993 година. Подоцна беше одлучено дека пренесувањето на воената команда ќе се одржи на 4 мај истата година.²³⁵

2.5. Мисија УНОСОМ II (UNOSOM II)

2.5.1. Воспоставување на мисијата УНОСОМ II

На 26 март, Советот за безбедност, постапувајќи според Глава VII од Повелбата на Обединетите нации ја усвои резолуцијата 814 (1993), во која беше одлучено да се прошири големината и мандатот на мисијата УНОСОМ II во согласност со препораките на генералниот секретар. Советот го овласти мандатот на проширената мисија УНОСОМ II заклучно со 31 октомври 1993 година. Тој побара од сите страни вмешани во спорот целосно да ги исполнат обврските што ги презеле, а особено реализација на Договорот за имплементација на прекилот на огнот и начините на разоружување. Сите држави, особено соседните, биле повикани да помогнат во спроведувањето на ембаргото за оружје одредено во согласност со резолуцијата 733 (1992). Исто така, тој побара да се осигура безбедноста на персоналот вклучен во хуманитарната и друг вид на помош за Сомалија.²³⁶

2.5.2. Концептот на мисијата УНОСОМ II

Мандатот на мисијата УНОСОМ II беше креиран со цел да се преземат соодветни мерки за да се воспостави безбедна средина во Сомалија за успешно спроведување на хуманитарната помош. Оттаму, мисијата УНОСОМ II имаше за цел да ја заврши задачата која ја започна мисијата УНИТАФ за

²³⁴ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#two>

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ *Ibid.*

обновување на мирот, редот и законот, преку разоружување и помирување. Нејзините главни одговорности вклучуваа:

- следење дали сите фракции продолжиле да го почитуваат прекилот на непријателствата и останатите договори на кои тие се согласиле;
- спречување на појавата на било какво насилство и, доколку е потребно, преземање на соодветни дејства;
- контрола на тешкото оружје кај фракциите;
- одземање на лесно и тешко оружје од сите неовластени ентитети;
- обезбедување на сите пристаништа, аеродроми и линии на комуникација кои се потребни за испорака на хуманитарна помош;
- заштита на персоналот и опремата на Обединетите нации и на нивните агенции, МКЦК и разни невладини организации;
- продолжување на расчистувањето на мини;
- помош при враќањето на бегалците и раселените лица во Сомалија.²³⁷

Во резолуцијата 814 (1993), Советот, исто така, побара од генералниот секретар, со помош од страна на сите субјекти на Обединетите нации (канцеларии и специјализирани агенции) да обезбедат хуманитарна и друг вид на помош кои ќе допринесат во рехабилитација на политичките институции, промоција на политички решенија и национално помирување. Исто така, тие треба да допринесат за враќање на бегалците и раселените лица во Сомалија, повторно воспоставување на национални и регионални институции и јавна администрација во целата земја, повторно воспоставување на сомалиската полиција, како и во расчистување на мини.²³⁸

На 4 февруари 1994 година, Советот за безбедност, со својата резолуција 897 (1994), изврши ревизија на мандатот на мисијата УНОСОМ II со која се одлучи да се исклучи употребата на принудни методи. Во ревидираниот мандат се вклучени следните мерки:

²³⁷ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2mandate.html>

²³⁸ *Ibid.*

- помош на Сомалиските страни при имплементација на договорот во Адис Абеба, особено во нивната соработка при разоружување и напорите за прекин на огнот; заштита на големите пристаништа, аеродроми и инфраструктура;
- достава на хуманитарна помош на територијата на целата земја до сите на кои што им е потребна;
- помош при реорганизација на сомалиската полиција и судскиот систем;
- помош при враќањето на бегалците и раселените лица во татковината;
- помош при политичкиот прогрес на Сомалија;
- заштита на персоналот и опремата на Обединетите нации и на нивните агенции, МКЦК и разни невладини организации.²³⁹

2.5.3. Продолжување на мандатот на мисијата УНОСОМ II

Известувањето што беше доставено до Советот за безбедност на 24 мај 1994 година, од страна на генералниот секретар, предвиде негативна оценка на политичката и безбедносната ситуација. И покрај тоа, генералниот секретар бил уверен дека сомалискиот народ „заслужува последна шанса“. Врз основа својата препорака, генералниот секретар го продолжи мандатот на мисијата УНОСОМ II, за период од шест месеци, и тоа под претпоставка дека сомалиските лидери ќе се покажат како способни и подготвени да го продолжат патот кон политичко помирување.²⁴⁰

Но, фракциите, сепак, не го земале во предвид прекиноот на огнот. Во јуни 1993 година, 24 војници, припадници на мисијата УНОСОМ II од Пакистан, беа убиени во напад во Могадишу. На тоа следеа судири помеѓу припадниците на мисијата УНОСОМ II и сомалиските војски во Могадишу кои резултираа со жртви меѓу цивили и војници на мисијата УНОСОМ II.²⁴¹

Припадниците на мисијата УНОСОМ II се фокусираа на утврдување на активностите во градот Могадишу и во оддалечените области, преку

²³⁹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2mandate.html>

²⁴⁰ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#three>

²⁴¹ *Ibid.*

обезбедување на клучните објекти, присуство на клучните патишта и во обезбедување на сигурност за конвоите со хуманитарна помош. Покрај тоа, тие ја интензивираа обуката на полицискиот персонал.²⁴²

Но и покрај тоа, нема напредок во националното помирување. Конференцијата за национално помирување и нејзиниот подготвителен состанок беа постојано одложувани. Генералниот секретар изрази мислење пред Советот за безбедност дека некои лидери сè уште не се подготвени да ги подредат своите лични амбиции за моќ под каузата на мирот и стабилноста во Сомалија.²⁴³

На 4 ноември 1994 година, Советот за безбедност, со резолуцијата 954 (1994), одлучи да го продолжи мандатот на мисијата УНОСОМ II до 31 март 1995 година, и потврди дека примарна цел на мисијата УНОСОМ II, до нејзиното завршување, е да се олесни политичкото помирување во Сомалија. Советот одлучи дека треба да се направи напор да се повлечат воените сили и средства на мисијата УНОСОМ II од Сомалија на безбеден и уреден начин. За таа цел ги овласти припадниците на мисијата УНОСОМ II да преземат дејствија кои се неопходни за заштита при повлекување. Советот побара од сомалиските страни да се воздржат од употреба на било какви дејства за заплашување или насилство против припадниците на мисијата УНОСОМ II и другите лица кои учествуваат во хуманитарните активности. Тој, исто така, побара од нив да започнат преговори за прекин на огнот и формирање на преодна влада на национално единство.²⁴⁴

2.5.4. Повлекување на мисијата УНОСОМ II од Сомалија

Првичната фаза од повлекувањето на силите на мисијата УНОСОМ II е поврзана со прераспределбата на војници во Могадишу од Баидоа, Баледогле, Афгоје и Кисмајо. Повлекувањето од Кисмајо беше поддржано од страна на индиската морнарица, кои вклучувале две фрегати, еден логистички брод и шест хеликоптери. Помеѓу 28 декември 1994 година и 5

²⁴² <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#three>

²⁴³ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#four>

²⁴⁴ *Ibid.*

јануари 1995 година, контингентите од Зимбабве и Малезија беа вратени во својата татковина.²⁴⁵

До 2 февруари 1995 година, со репатријацијата на контингентите од Индија, Зимбабве и Малезија, бројот на војниците на мисијата УНОСОМ II е намален на 7956. Како резултат на забрзаното повлекување, бројот на воената поддршка од војниците на УНОСОМ II, организациите за човекови права и невладините организации, кои сè уште се ангажирани во хуманитарни активности, е значително намален.²⁴⁶

По финалниот преглед на подготовките на заменикот на генералниот секретар на ОН, Кофи Анан, кој беше во посета на Сомалија од 8 до 10 февруари, започна последната фаза од повлекувањето. Обезбедена е поддршка од страна на „Обединетиот штит“, составен од мировните сили на Франција, Индија, Италија, Малезија, Пакистан, Обединетото Кралство и САД, на чие чело стоел генерал – потполковник Ентони Зини на САД. Од 12 до 15 февруари околу 1 750 пакистански војници го напуштиле Могадишу.²⁴⁷

Пристаништето во Могадишу беше предадено на силите на „Обединетиот штит“ и затворено за комерцијален сообраќај на 28 февруари. Специјалниот претставник на генералниот секретар, неговиот тим и командантот на силите на УНОСОМ II го напуштија Могадишу по воздушен пат, на 28 февруари. Повлекувањето на последниот одред на мисијата УНОСОМ II беше завршен на 2 март. Помеѓу последните кои го напуштија главниот град беа 25 претставници на цивилниот персонал на Обединетите нации и 11 лица припадници на логистичкиот персонал.²⁴⁸

2.5.5. Резултати од мисијата УНОСОМ II

Мисијата УНОСОМ II остави тажен спомен во Сомалија. Денес, многу сомалијци го гледаат како поттикнувач на поделбите меѓу и во поголемите сомалиски кланови. Овој несрекен резултат произлезе од планот на ОН за политичките напори и од предвидените и непредвидените економски и

²⁴⁵ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#four>

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ *Ibid.*

²⁴⁸ *Ibid.*

општествени последици од нивното присуство. Наместо да помогне во градењето на мир, мисијата УНОСОМ II предизвика дополнителни поделби меѓу сомалијците, ги зајакна елементите кои имаа најмала шанса да донесат мир и ја спречи локалната динамика кон самоуправување. Иако обновата на мирот и стабилноста не беше лесна задача за меѓународната заедница, шансите за успех можеа значително да се зголемат со преземање чекори за подобро разбирање на конфликтот. Наместо тоа, пристапот на меѓународната заедница наликуваше на слон во слаткарница, со предвидливи последици.²⁴⁹

Сомалија е „Виетнам“ за одржување на мирот. И покрај многуте вложени средства (1,6 милијарди долари), материјал и војници во Сомалија, ОН не успеале да го повратат претходниот режим и да ја изградат земјата од почеток. Мисијата УНОСОМ II пробала да оствари премногу со премалку: ѝ недостасувале командните способности и воената моќ на мисијата УНИТАФ, а сепак имала задача да оствари нешто што мисијата УНИТАФ свесно го избегнувала: разоружување на воените лидери. На почетокот на драматичниот колапс на мисијата УНОСОМ II, скромните постигнувања на мисијата УНИТАФ биле заборавени.²⁵⁰

На крај може да се заклучи дека случајот на Сомалија постави нови темели за одобрување на интервенција во кризи кои не претставуваат реална закана за меѓународниот мир и стабилност.²⁵¹

2.6. Преиспитување на интервенцијата: можеше ли да биде подобро извршена?

По завршувањето на интервенцијата на ОН во Сомалија се поставија неколку прашања околу тоа дали целата ситуација можеше да биде поинаку извршена. Како главни „виновници“ за исходот на случајот Сомалија може да се наведат следните причини:

²⁴⁹ Елизабет М. Кусенс, Четан Кумар, *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011, стр. 84

²⁵⁰ Џон Бејлис, Џејмс Вриц, Колин Греј, Елиот Коен, *Стратегија во современиот свет*, Нампрес, Скопје, 2009, стр. 320

²⁵¹ Кристијан Реус Смит, *Политиката на меѓународното право*, Нампрес, Скопје, 2009, стр. 267

- масовното воено и економско присуство на ОН;
- постојаниот акцент на поделбата на моќ помеѓу лидерите на фракциите;
- преголемото нагласување на националната политика, наместо ситуацијата во клановите;
- недоволното политичко и институционално градење;
- нефлексибилната структура на мисијата УНОСОМ II.

Како препораки можеа да се прифатат следните:

Прво, меѓународната интервенција требаше да ѝ помогне на Сомалија само на почетокот да излезе од хаосот, а не да доминира во сите сфери (политичка и економска).

Второ, да го препознаеше фактот дека земјата е поделена на кланови и дека потребно е долг процес за да се помират истите, а не постојано да ја акцентира моќта на лидерите на фракциите.

Трето, меѓународната заедница требаше да биде свесна дека фракциите беа производ на клановите во Сомалија. Поради тоа тие требаа да се концентрираат на поддршката на внатрешните процеси, базирани на клановите за политичко помирување, отколку прераното нагласување на националното градење. Притоа требаше да се воспостави ефикасна стратегија за градење на мир, која ќе се одвиваше постапно во следниве нивоа: локално, клановско и национално. Главната улога требаше да ја има владата на Сомалија, а меѓународната поддршка требаше да ги зајакне и поддржи напорите кон остварување на овој процес.

Четврто, наместо недоволното политичко и институционално градење, требаше да се здружат политичките напори на меѓународната заедница кон политичко помирување во клановите.

Петто, мисијата УНОСОМ II требаше да биде децентрализирана, со канцеларии во повеќето области под контрола на клановите. Ваквата флексибилна структура ќе го рашири структурното влијание од нејзиното присуство.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на анализата на проблемот може да се заклучи дека: мировните операции кои имаат за цел одржување на мирот и стабилноста во светот, под покровителство на ОН или други меѓународни организации, и понатаму ќе претставуваат единствен одговор за разрешување на конфликти кога сите останати обиди за надминување на истите не вродиле со успех. Операциите за одржување на мирот во повеќе наврати покажале дека се ефикасни, и дека и понатаму ќе имаат корисна улога во многу ситуации. Тие сè повеќе стануваат дел од еден глобален свет во чија срж се наоѓа концептот за либерален мир.

Превентивното користење на мировните операции може да ја отстрани постоечката нетрпеливост помеѓу државите за да не дојде до вооружен конфликт. Тие се еден вид на инструмент преку кој колективната безбедност се спроведува во меѓународна праска. Меѓутоа за да се спречи конфликтот, силите треба да се употребат на време, поточно доволно рано, со цел да се спречи латентната (прикриената) нетрпеливост да резултира во отворено насилство. Нивната цел не е само воспоставување на стабилност во областите каде што се распоредени силите, туку и трансформација на постконфликтните општества, и креирање на одржливи демократски општества кои порано не постоеле. Во овој контекст, улогата на цивилната полиција на ОН зазела посебно место во разрешувањето на конфликтите.

За да биде успешна операцијата за одржување на мирот, важно е да се воспостави врска помеѓу луѓето на терен, но, и да се одржуваат политички преговори. Распределбата на информации на сите нивоа е од суштинско значење сè со цел да се избегне политичкиот вакуум кој може да биде креиран од страна на спротивставените страни, и тие во него да настојуваат да ги исполнат своите максималистички цели. Оваа теза ги опиша предзвиците поставени пред хуманитарната интервенција и превенција и мировните операции. Мировните сили мора да избегнуваат прекумерна употреба на сила за да ја задржат согласноста за нивните операции,

истовремено преземајќи активности против оние кои што ги уништуваат мирот и безбедноста во општеството.

Но, не само поврзаност на персоналот, потребно е да се воспостават врски со останатите политички ентитети, регионални и меѓународни организации кои ќе помогнат при разрешувањето на конфликтот. Во конкретниот случај во Сомалија, ја забележавме поврзаноста на Обединетите нации со Организација за африканско единство, Лига на арапски држави, Организација на исламска конференција како и Меѓународниот комитет на црвениот крст. Оваа соработка овозможи успех на повеќе нивоа: распределба на хуманитарна помош, враќање на расселените лица, разоружување на воените ентитети итн. Додека пак, во случајот Хаити можеше да се забележи соработката со Организација на американски држави и Карибската заедница. Тие имаа за цел да одржат преговори со владата, како и да ги набљудуваат човековите права.

Но, сепак и овие мисии имаат свои недостатоци. Токму затоа, досегашните неправилности и недостатоци кои произлегле од мировните операции треба да служат како јасни примери за понатамошните можни ситуации. Организацијата на Обединетите нации и нејзините бројни агенции можат да дадат голем придонес во разрешувањето на конфликтите кои денес постојат во светот со тоа што ќе усвојат интегриран (обединувачки) пристап кон разрешувањето на истите.

Во Хаити, иако реалната состојба вклучуваше соборување на демократскиот режим на нелегален начин, сепак меѓународната заедница имаше за цел да го врати овој режим, и потоа да се преземат чекори за консолидирање на демократските институции кои беа соборени. Во случајот Сомалија, пак, и покрај навремената интервенција на ОН, сепак овој случај е пример за криза која не претставувала реална закана за меѓународниот мир и безбедност. По крајот на оваа криза, може да се заклучи дека таа имаше една и единствена цел: да се реорганизира концептот на сомалиската сувереност. Но, и покрај неуспехот на оваа мировна операција, ОН остануваат да бидат дел од многу мировни мисии ширум светот. Оттаму се забележува нивниот оптимизам поврзан со нивното интервенирање во тековните мировни операции.

На крајот, оваа теза ја завршувам со мислата на познатиот американски политолог и дипломат, нобеловецот Ралф Ј. Бунч, според кој: „Обединетите нации се наша најголема надеж за мирен и слободен свет“. Се надевам дека ОН позитивно ќе ја искористат својата позиција во меѓународната заедница при остварувањето на оваа премиса.

АКРОНИМИ

ООН, ОН	Обединети нации (The United Nations)
WPF	Светска програма за храна
UNHCR	Висок комесар на ОН за бегалци
WHO	Светска здравствена организација
UNICEF	Фонд на ОН за образование на деца
ICRC	Црвен крст и Црвена полумесечина
IFRC	Меѓународна федерација на црвениот крст
INGO	Меѓународни невладини организации
UNDP	Програма на ОН за развој
САД	Соединетите американски држави (The United States of America)
НАТО	Северноатлантска алијанса (The North Atlantic Treaty Organisation)
ЕУ	Европска унија (The European union)
СВИ	Иницијатива на Карипскиот басен
ОАД	Организација на американски држави
ОАЕ	Организација за африканско единство
КАРИКОМ	Карипска заедница
ССДФ	Демократски фронт за спас на Сомалија
СНД	Сомалиско национално движење
ОСК	Обединет сомалиски конгрес

ONUVEH	Набљудувачка група на ОН за верификација на избори на Хаити
MICIVIH	Меѓународна цивилна мисија во Хаити
UNMIH	Мисија воспоставена во Хаити (United Nations Mission in Haiti)
HNP	Национална полиција на Хаити
УНСМИХ	Мисија на Обединетите нации за поддршка на Хаити
УНТМИХ	Продолжение на мисијата УНМИХ (United Nations Transition Mission in Haiti)
МИПОНУХ	Продолжение на мисијата УНТМИХ во Хаити (United Nations Civilian Police Mission in Haiti)
МИНУСТАХ	Продолжение на мисијата МИПОНУХ во Хаити (United Nations Stabilization Mission in Haiti)
MIF	Мултинационални привремени сили
МКЦК	Меѓународен комитет на Црвениот крст
ЛАД	Лига на арапски држави
ОИК	Организација на исламска конференција
УНОСОМ I	Мисија воспоставена во Сомалија (United Nations Operation in Somalia I)
УНИТАФ	Продолжение на мисијата УНИСОМ I во Сомалија (Unified Task Force)
ПНС	Преоден национален совет
УНОСОМ II	Продолжение на мисијата УНИТАФ во Сомалија (United Nations Operation in Somalia II)

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Кирилица

1. Беитс, Р., Ч., *Политичка теорија и меѓународни односи*, Напредок – Тетово, Скопје, 2009.
2. Бејлис, Џ., Вриц, Џ., Греј, К., Коен, Е., *Стратегија во современиот свет*, Нампрес, Скопје, 2009.
3. Бејлис, Џ., Смит, С., Овенс, П., *Глобализацијата на светската политика*, Табернакул, Скопје, 2010.
4. Вилијамс, Д., П., *Студии по безбедност*, Арс Ламина, Скопје, 2012.
5. Виоти, Р., П, Каупи, В., М., *Меѓународни односи и светска политика*, Академски печат, Скопје, 2009.
6. Георгиева, Л., *Творење на мирот*, Југореклам, Скопје, 2007.
7. Гоцевски, Т., *Кризите во независна Република Македонија*, Култура, Скопје, 2010.
8. Гоцевски, Т., Ортаковски, В., Георгиева, Л., *Разрешување и трансформација на конфликтите*, Македонска ризница, Куманово, 1999.
9. Греј, К., *Меѓународно право и употреба на сила*, Просветно дело, Скопје, 2009.
10. Дискон, М., Мекоркуел, Р., *Случаи и материјали од меѓународно право*, Датапонс, Скопје, 2010.
11. Кусенс, М., Е., Кумар, Ч., *Градењето мир како политика*, Арс Ламина, Скопје, 2011.
12. Марфи, Д., Ш., *Принципи на меѓународното право*, Арс Ламина, Скопје, 2011.
13. Митревска, М., *Кризен менаџмент*, Филозофски факултет, Скопје, Скопје, 2008.
14. Митревска, М., *Превентивна дипломатија и мировни операции*, Бомат графикс, Скопје, 2010.
15. Митревска, М., *Хумана безбедност*, Бомат графикс, Скопје, 2012.

16. Митревска, М., Гризолд, А., Бучковски, В., Ванис, Е., *Превенција и менаџирање на конфликти, случај Македонија (Нова безбедносна парадигма)*, Бомат графикс, Скопје, 2009.
17. Мулдон, П., Џ., Ејвиел, Ф., Џ., Реитано, Р., Саливан, 'Р., *Мултилатералната дипломатија и Обединетите нации*, Просветно дело, 2009.
18. Мулдон, П., Џ., Ејвиел, Ф., Џ., Реитано, Р., Саливан, 'Р., *Новата динамика на мултилатерализмот*, Арс Ламина, Скопје, 2012.
19. Славевски, С., *Националната безбедност на Република Македонија и евроатлантските интеграции*, Диги принт, Скопје, 2003.
20. Смит, Р., К., *Политиката на меѓународното право*, Нампрес, Скопје, 2009.
21. Фрчкоски, Љ., Тупурковски, В., Ортаковски, В., *Меѓународно јавно право*, Табернакул, Скопје, 1995.
22. Хејвуд, Е., *Политика*, Академски печат, Скопје, 2009.
23. Шо, Н., М., *Меѓународно право*, Просветно дело, Скопје, 2009.

Латиница

1. Annan, A., K., *Millenium Report of the UN Secretary General: We, the Peoples, Role of the UN in XXI Century*, United Nations Department of Public Information, New York, 2000.
2. Azar, E., E., Moon, C., *National Security in the Third World: The Management of Internal and External Threats*, Edward Elgar, 1988.
3. Boutros, B., G., *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*, United Nations, 1992, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>.
4. Crawford, B., Lipschutz, D., R., *The Myth of 'Ethnic Conflict': Politics, Economics, and 'Cultural' Violence*, UC Berkeley Press, Berkeley, 1998.
5. Croker, C., Hampson, O., F., Aall, P., *Managing Global Chaos*, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 2003.
6. Dulić, D., *Mirovne i humanitarne operacije*, Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd, 2008.

7. Hirsch, L., J., Oakley, B., R., *Somalia and Operation Restore Hope: Reflections on Peacemaking and Peacekeeping*, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 1995.
8. Kovačević, Ž., *Međunarodno pregovaranje*, Diplomatska akademija MSP SCG, Beograd, 2004.
9. Mintz, S., "Can Haiti Change?", *Foreign Affairs*, 1995.
10. Sahnoun, M., *Somalia: The Missed Opportunities*, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 1994.
11. Stedman, J., S., *Alchemy for a New World Order: Overselling 'Preventive Diplomacy'*, vol. 74, no. 3, *Foreign Affairs*, 1995.

Интернет

1. <http://www.betterworld.net/quotes/humanitarian-quotes.htm>
2. <http://humanitariancoalition.ca/info-portal/factsheets/what-is-a-humanitarian-crisis>
3. <http://escolapau.uab.cat/img/programas/alerta/alerta/10/cap04i.pdf>
4. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/humanitarian>
5. <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/about-disasters/definition-of-hazard/complex-emergencies/>
6. https://internews.org/sites/default/files/resources/IN140220_HumanitarianReportingHANDOUTS_WEB.pdf
7. http://www.international.gc.ca/start-gtsr/humanitarian_response-responsabilites_humanitaires.aspx?lang=eng
8. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr1.html>
9. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#two>
10. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#three>
11. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#seven>
12. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr2.html#nine>

13. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmihbackgr.html#one>
14. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmihbackgr.html#two>
15. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsmihbackgr.html#three>
16. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untmih.htm>
17. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/miponuh.htm>
18. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/background.shtml>
19. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#one>
20. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#two>
21. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#three>
22. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html#five>
23. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#two>
24. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2mandate.html>
25. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#three>
26. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html#four>